O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • uzasziyoli@list.ru • 2007-yil, 23- fevral • № 8 (3888)

ЎЗБЕК ХАЛҚИНИНГ ИСЛОМ МАДАНИЯТИ РИВОЖИГА ҚЎШГАН БЕҚИЁС ҲИССАСИНИНГ ЮКСАК ЭЪТИРОФИ

Президент Ислом Каримовнинг "Туркистон-пресс" нодавлат ахборот агентлиги мухбирига берган интервьюси

Савол. *Муҳтарам Ислом Абдуғаниевич, Таълим, фан ва маданият масалалари бўйича ислом ташкилоти — АЙСЕСКО (ISESCO) томонидан 2007 йилда Тошкент шаҳрининг "Ислом маданияти пойтахти" деб эълон қилиниши юртимизда катта қувонч билан кутиб олинди.*

Барчамиз яхши тушунамизки, Тошкент шаҳрининг бундай номга сазовор бўлиши оламшумул воқеа бўлиб, ислом оламидаги нуфузли ташкилотнинг бу қарорга келиши бежиз эмас ва унинг ўзига хос сабаб ва асослари бор, албатта. Мана шу ҳақда ўз фикр-мулоҳазаларингизни гапириб берсангиз.

Жавоб. Ҳақиқатан ҳам, Таълим, фан ва маданият масалалари бўйича ислом ташкилоти бўлмиш АЙСЕСКО томонидан Тошкент шаҳрига 2007 йилда "Ислом маданияти пойтахти" деган ном берилиши мамлакатимиз ҳаётидаги улкан маданий-маънавий воқеадир.

Барчамиз учун азиз ва муқаддас бўлган азим пойтахтимизнинг ана шундай юксак обрў-эътиборга эришгани нафақат халқимизга, айни вақтда яқин ва узоқдаги дўстларимизга ҳам ғурур ва ифтихор бағишлайди, деб ишонч билан айтишга асосларимиз бор.

Таълим, фан ва маданият масалалари бўйича ислом ташкилоти — АЙСЕСКО ҳақида қисқача тўхталадиган бўлсак, аввало шуни айтиш керакки, у Ислом конференцияси ташкилотининг таркибий тузилмаси ҳисобланиб, 1979 йили мазкур ташкилотнинг Марокаш давлатининг Фес шаҳрида бўлиб ўтган конференциясида унга асос солинган. Ислом конференцияси ташкилоти деганда эса, мусулмон оламини бирлаштирадиган ва ўз таркибида 57 та мамлакатни жам этган, халқаро миқёсдаги муҳим ва долзарб масалаларни ҳал қилишда таъсири ва аҳамияти тобора ортиб бораётган нуфузли ташкилотни тушунамиз.

Бир сўз билан айтганда, АЙСЕСКО фаолиятининг асосий йўналишини фан, таълим, маданият ва санъат соҳаларини изчил ривожлантириш, ана шу негизда аъзо давлатлар ўртасида ўзаро мулоқот ва ҳамкорлик алоқаларини кучайтириш каби муҳим вазифалар ташкил этади.

Шу ўринда мен аввапамбор Тошкент шаҳрини 2007 йилда «Ислом маданияти пойтахти» деб эълон қилиш ҳақида қарор қабул қилган ана шу ташкилотнинг кўпни кўрган, ислом оламида катта мавқе ва ҳурматга эга бўлган раҳбарлари ва фаолларига мамлакат Президенти, қолаверса, шу юрт фуқароси, мусулмон фарзанди сифатида халқимиз номидан чуқур миннатдорлик билдиришни ўзим учун ҳам қарз, ҳам фарз деб биламан.

Бу қувончли воқеа муносабати билан кўплаб давлатлар ва халқаро ташкилотларнинг раҳбарлари, таниқли сиёсат ва жамоат арбоблари, хорижий мамлакатларнинг элчилари, таниқли олиму уламолардан Ўзбекистон раҳбарияти номига қизғин кутловлар келмоқда. Бу табрикномалар орасида Ислом конференцияси ташкилотининг Бош котиби Акмалиддин Эҳсон ўғли, Бутунжаҳон ислом лигаси Бош котиби, доктор Абдулла бин Абдулмуҳсин ат-Туркий, АЙСЕСКО Бош директори, доктор Абдулазиз Осман ат-Тувайжирий, Ислом тараққиёт банки Президенти, доктор Аҳмад Муҳаммад Али, Эрон Ислом Республикасининг собиқ Президенти, Маданиятлар ва цивилизациялараро мулоқот халқаро институти директори Саййид Муҳаммад Хотамий, Мисрдаги "Ал-Азҳар" диний марказининг шайхи ва бош имоми, доктор Муҳаммад Саййид Тантавий, Исломобод халқаро ислом университети ректори, доктор Манзур Аҳмад ва бошқа ўнлаб атоқли шахсларнинг юртимиз ва халқимиз шаънига билдирган самимий сўзларини алоҳида таъкидлаш жоиз.

Шунингдек, Ҳиндистон, Туркия, Индонезия, Кувайт каби бир қанча мамлакатларнинг кўзга кўринган давлат ва жамоат намояндалари, оммавий ахборот воситалари томонидан ҳам шу муносабат билан ижобий фикрлар билдирилгани эътиборга молик.

Шуни айтиш керакки, биз бу инсонларнинг кўпчилигини яқиндан биламиз ва уларни юксак қадрлаймиз. Уларнинг айримлари билан эса ғойибона танишмиз. Матбуотимизда чоп этилган ана шу қутлов ва фикр-мулоҳазалар билан танишар эканмиз, уларда бизнинг қадимий ва бой тарихимиз, миллий қадриятларимизга нечоғлик чуқур ҳурмат ва эҳтиром туйғуси ифода этилганига ишонч ҳосил қилиш мумкин. Гарчи бу номалар Ўзбекистон раҳбари сифатида менинг номимга юборилган бўлса-да, уларда битилган табрик ва тилаклар юртимиздаги барча мўмин-мусулмонларга, бутун халқимизга қаратилганини, табиийки, ҳаммамиз яхши тушунамиз.

Фурсатдан фойдаланиб, бир фикрга урғу беришни истардим: агарки тарихимизга назар ташлайдиган бўлсак, хоки поклари Ўзбекистон тупроғида ётган улуғ аждодларимиз, не-не мутафаккир зотлар асрлар мобайнида дунёвий ва диний илмлар соҳасида қандай буюк кашфиётлар яратгани, бунинг учун қанча заҳмат ва машаққатлар чекканини кўрамиз. Бугун биз гувоҳ бўлиб турган юксак эътироф аввало ана шундай аждодларимизнинг табаррук номлари ва қолдирган меросига, ўзбек халқининг ислом маданияти ривожига қўшган беқиёс ҳиссасига берилган муносиб баҳо, десак, айни ҳақиқатни айтган бўламиз.

Шахсан менга бундай холис ва ҳаққоний баҳодан аввало юртимиз заминида яшаб ўтган мутафаккир боболаримиз, улуғ алломалар ва азиз зотларнинг муборак руҳлари шод бўлаётгандек туюлади ва ўйлайманки, бу фикрга барча юртдошларимиз ҳам қўшилади.

Энди бевосита Тошкентга "Ислом маданияти пойтахти" деб ном беришга асос бўлган омиллар ҳақида тўхталадиган бўлсак, уларнинг тарихий, маданий ва маънавий жиҳатлари хусусида кўп гапириш мумкин. Лекин мен, шу фурсатдан фойдаланиб, фақатгина иккита муҳим йўналишга эътиборингизни жалб қилмоқчиман.

Биринчидан, "Ислом маданияти пойтахти" деган тушунча ўзида қандай маъно-мазмунни ифода этади? Иккинчидан, бундай юксак эътирофга сазовор бўлиш учун қандай мезон ва тамойиллар асосий сабаб бўлиши мумкин?

Ҳеч шубҳасиз, бу масалада номзод мамлакатнинг умумий тарихи, хусусан, ислом дини билан боғлиқ тарихи катта рол ўйнайди. Шунингдек, мазкур халқ ҳаётидаги мусулмон динига хос қоида ва арконлар, қадимий анъана ва қадриятлар, ушбу юртнинг асрлар давомида ислом цивилизацияси ва маданиятига қўшган ҳиссаси, бу ерда қандай юксак тафаккур соҳиблари, буюк уламолар яшаб ўтгани ва улар қолдирган илмий-маънавий мерос инобатга олиниши муқаррар. Шу билан бирга, номзод мамлакат томонидан бугунги кунда ана шу ноёб ва мўътабар мероснинг қай тарзда сақлаб, асраб-авайлаб келинаётгани, уни ҳар томонлама ўрганиш, кенг омма, айниқса, ёшлар онгига сингдириш, жаҳон жамоатчилигига тарғиб ва тараннум этиш юзасидан қилинаётган ишларга алоҳида баҳо берилиши табиий.

Барчамизга маълумки, юртимизда ана шундай мерос собиқ шўро даврида ҳам мавжуд эди. Жумладан, бебаҳо тарихий қўлёзмалар махсус фондларда сақлаб келинар ва улардан фақат тор доирадаги мутахассислар илмий мақсаддагина фойдалана оларди. Бу меросни синфий ва мафкуравий нуқтаи назардан эмас, асл инсоний моҳиятига мос равишда чуқур ўрганиш, маънавий ҳаётимизнинг узвий бир қисми сифатида талқин ва тарғиб қилишга эса мутлақо йўл қўйилмасди. Бунга журъат қилган одамларнинг қандай тазйиқ ва хавф-хатарларга учраши муқаррарлигини яқин ўтмишимиз билан таниш бўлган ҳар қайси одам яхши билади.

Давоми иккинчи бетда.

Мангу лаҳза

БИР ДАСТХАТ ТАРИХИ

Очиғини айтганда сиз кўриб турган сурат Саодат опани шунчалик ҳаяжонга солади, деб ўйламагандим. У кишининг юзидаги ҳаяжон, кўзларидаги ёшни кўриб, ўзим ҳам ғалати аҳволда қолдим. Ахир, ёш тўла кўзлари билан суратни ҳаяжонланиб кўздан кечираётган қаршимдаги аёл Ўзбекистон халқ артисти, опера саҳнамиз юлдузларидан бири, бетакрор санъаткор Саодат Қобулова эди-да.

— Сизни бироз безовта қилиб қўйдим-а, — дедим узрли оҳангда.

— Нималар деяпсиз, — деди Саодат опа. — Сиз бу суратни келтириб мени ҳайратга солдингиз. Мени тарихга, ёшлигимга қайтардингиз. Билсангиз эди ҳозир ичимда нималар кечаётганини. Буни сўз билан ифодалаш қийин.

Қаранг, бу суратга ўттиз саккиз йил бўлибди. Тўғриси, ўзимда ҳам йўқ бу сурат. Орқасидаги дастхатни қаранг. Ажойиб ёзувчимиз, санъаткорларнинг дўсти Собир Абдулланики.

— Саодат опа, шу сурат тарихини билиш мақсадида ҳузурингизга келган эдим. Хотирангиз китобидан худди шу саҳифасини мухлисларингиз билан баҳам кўрсангиз.

— Бу суратга Самарқандда тушганмиз. Ўшанда Самарқанддаги опера ва балет театрида Собир Абдулланинг "Тоҳир ва Зуҳра" асари асосида опера саҳналаштирилганди. Тўғри, у вақтда мен Тошкентда, Алишер Навоий номидаги театрда ишлардим. Бир куни Самарқанд театридан "Саодат опа, бизда Зуҳрани ўйнаб берсангиз", деб қўнғироқ қилиб қолишди. Билсам, у ерда Собир Абдулланинг "Тоҳир ва Зуҳра"си қўйилаётган экан. Ўша пайтларда театр директори устозимиз Мухтор Ашрафий эдилар. Ўзларининг яхши солисткалари бор эди Муҳаббатхон деган, оламдан ўтиб қолибди. Хуллас, Самарқанд опера ва балет театрида қўйилган "Тоҳир ва Зуҳра" операсида Зуҳра партиясини ижро этадиган бўлдим. Ўзбекистон халқ артистлари Ойша Мавлонова Моҳимни, Абдурашид Эргашев Тоҳирни ижро этдилар. Яхши спектакл бўлган эди.

— Саодат опа, ўзи "Тоҳир ва Зуҳра"-да илк бор қачон чиққансиз?

— Бу воқеа Муқимий номидаги мусиқали театрда содир бўлганди. 1941 йил — Иккинчи жаҳон уруши даври эди. Шу театрда қўйилган "Тоҳир ва Зуҳра" спектаклида Зуҳранинг дугонаси Қамарни ижро этдим. Кейинчалик Хоразм шоҳининг қизи Моҳимни ўйнаганман. Лекин бу театрда Зуҳрани ўйнаш насиб қилмади. Энг муҳими, Муқимий номидаги театрда Тоҳир ролини Маъмуржон Узоқов ўйнардилар. Лекин Маъмуржон ака бошида жуда қийналдилар. Ашула айтсалар, саҳнада ҳаракат қилолмайдилар, ҳаракат қилсалар, овозлари тўғри келмай қолади. Бир куни Маъмуржон ака ҳазиллашиб қолдилар: "Ўзим буқоқ, чўтир, хунук бир одам бўлсам, Тоҳир гўзал, келишган йигит, одамлар нимамни яхши кўришади?" Шунда мен "Овозингизни, гўзал, ёқимли ва бетакрор овозингизни яхши кўришади. Ижроингиз билан саҳнада истаган одамни мафтун қила оласиз", дедим. Қандай одам эди-я улар.

— Собир Абдулла билан суратда ота-болалардек ўтирибсизлар...

— Жуда зўр одам эдилар у киши. Менга меҳрлари баланд эди. Уйларига бориб турардим, аёлларининг исмлари ҳам Саодатхон эди. "Тоҳир ва Зуҳра" операси қўйилишида репетицияда ўтирганлар, артистларга ёрдам берганлар...

Саодат опа ҳамкасблари, спектакллар ҳақида анча сўзлаб бердилар. Ўтганларнинг ҳаққига дуо қилиб, ибратли фазилатларидан гапирдилар. Лекин, афсуски, саксондан ошган Саодат опа суратдагиларнинг ҳаммасини танисалар-да, баъзиларининг исм-фамилияларини эслолмадилар. Уларнинг маслаҳатлари билан ҳозирги кунда Алишер Навоий номидаги опера ва балет театрида бош дирижёр бўлган Фазлиддин Ёқубжонов ҳузурига йўл олдим.

Фазлиддин ака суратни кўрибоқ, дарҳол эсладилар, ҳаммаларининг исмларини бирма-бир айтиб бердилар.

СУРАТДА: биринчи қатор ***(чапдан) Азиза Тўлаганова (раққоса), Борис Бровцин (композитор), Ўзбекистон халқ артисти Ойша Мавлонова, ёзувчи Собир Абдулла, Ўзбекистон халқ артисти Саодат Қобулова;***

Иккинчи қатор ***(чапдан) Акбар Мўминов (балетмейстер), Муборак Йўлдошев (рассом), Шарипов (актёр), Фазлиддин Юнусов (дирижёр), Бўри Комилов (бош хормейстер), Ўзбекистон халқ артисти Асрор Жўраев, Ўзбекистон халқ артисти Абдурашид Эргашев, Лев Генрихович Мейсел (бош режиссёр).***

1969 йил.

Гулчеҳра УМАРОВА

БУГУНГИ СОНДА:

УМРЛАР БЎЛАДИКИ... 3

ЧЎЛПОННИНГ ТАХАЛЛУСИ 4

ТЕЛЕВИЗОРИНГИЗ БИТТАМИ? 6

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Халқ ижодиётининг қадимий анъаналарини тиклаш, ривожлантириш ва тарғиб қилишда республикамизда фаолият юритаётган ўқувчилар ижодиёти марказларининг алоҳида ўрни бор. Пойтахтимизнинг Мирзо Улуғбек туманидаги марказда тўрт юздан ортиқ тўгарак иш юритмоқда.

Яқинда марказда "Камалак — 2007. Миллий анъаналар ва замонавийлик" шиори остида фестивал-танлов ўтказилади. Танловда тасвирий санъат, графика, зардўзлик, бисер тўқиш, ёғоч ўймакорлиги, миллий каштачилик, шарқ миниатюраси каби тўгаракларнинг аъзолари фаол қатнашиб, шаҳар танловида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритдилар.

Ш.АСРАНОВА

Ўзбекистон Республикаси Президентининг
ҚАРОРИ

Ҳазрати Имом (Ҳастимом) жамоатчилик жамғармасини қўллаб-қувватлаш тўғрисида

Мамлакатимиз пойтахти Тошкент шаҳрида жойлашган, халқимиз маънавий меросининг узвий бир қисми бўлган Ҳазрати Имом (Ҳастимом) меъморий мажмуаси юртимиз ва мусулмон оламида катта обрў-эътибор қозонган табаррук маскан ҳисобланади. Мажмуа таркибидаги Қаффол Шоший мақбараси, Бароқхон ва Мўйи муборак мадрасалари, Тилла шайх ва Намозгоҳ масжидлари каби тарихий обидалар халқимиз томонидан асрлар давомида асраб-авайлаб келинмоқда.

Бу қутлуғ даргоҳ диёримизда муқаддас ислом дини ва фалсафасини, унинг инсонпарварлик ғояларини кенг ёйишда йирик илмий-маърифий марказ бўлиб хизмат қилаётганини, айниқса, Ўзбекистон Мусулмонлари идорасининг кутубхонасида сақланаётган Қуръони каримнинг энг қадимий ва мўътабар нусхаларидан бири бўлган машҳур Усмон Қуръони, шунингдек, минг-минглаб ноёб қўлёзмалар жаҳон жамоатчилигининг эътиборини ўзига тортиб келаётганини таъкидлаш лозим.

Ҳазрати Имом мажмуасининг тарихимиз, маънавий ҳаётимиздаги ўрни ва аҳамиятини инобатга олиб ҳамда унинг асл тарихий қиёфасини тиклаш, бу ерда кенг кўламли қурилиш-таъмирлаш ва ободонлаштириш ишларини амалга ошириш, мажмуанинг инфратузилмасини ҳар томонлама ривожлантириш мақсадида:

1.Ўзбекистон Мусулмонлари идораси, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, Фанлар академияси, Республика Маънавият тарғибот маркази ҳамда бу савобли ишга ҳисса қўшиш ва унда иштирок этиш истагини билдирган жисмоний ва юридик шахсларнинг ташаббуси билан Тошкент шаҳар ҳокимлиги қошида Ҳазрати Имом (Ҳастимом) жамоатчилик жамғармаси таъсис этилгани маълумот учун қабул қилинсин ва кенг жамоатчиликнинг мазкур жамғармани қўллаб-қувватлаш тўғрисидаги таклифлари маъқуллансин.

Жамғарманинг мамлакатимиздаги ташкилотлар, идоралар, корхоналар, тижорат банклари ва бошқа муассасалардан иборат ҳомийлар гуруҳи иловага мувофиқ эътиборга олинсин.

2.Жамғарма Ҳазрати Имом мажмуасида қурилиш-таъмирлаш, қайта тиклаш ва ободонлаштириш ишлари олиб бориладиган даврда буюртмачи сифатида фаолият юритиши, унинг асосий вазифаси мажмуа ҳудудида амалга ошириладиган қурилиш-таъмирлаш, қайта тиклаш ва ободонлаштириш ишларига кўмаклашиш учун зарур маблағларни тўплаш ва уларнинг мақсадли равишда сарфланишини таъминлашдан иборат экани белгилаб қўйилсин.

3.Жамғарма нотижорат ташкилот бўлиб, унга нотижорат ташкилотлар учун қонунчиликда кўзда тутилган солиқ имтиёзлари татбиқ этилади.

4.Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги 15 кун муддатда Ҳазрати Имом жамоатчилик жамғармасининг Низомини ўрнатилган тартибда рўйхатга олсин.

5.Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги Вазирлар Маҳкамасининг захира жамғармасидан Ҳазрати Имом жамоатчилик жамғармасининг фаолиятини қўллаб-қувватлаш учун 500 миллион сўм миқдорида маблағ ажратсин.

6.Ўзбекистон Миллий телерадиокомпанияси, Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги ва бошқа оммавий ахборот воситаларига Ҳазрати Имом мажмуасида амалга ошириладиган қурилиш-таъмирлаш, қайта тиклаш, ободонлаштириш, унинг инфратузилмасини ривожлантириш билан боғлиқ ишларни мунтазам ёритиб бориш тавсия этилсин.

7.Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири Ш.Мирзиёев зиммасига юклансин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти **И.КАРИМОВ**

Тошкент шаҳри,
2007 йил, 20 феврал.

"ЖУРНАЛИСТ БЎЛИШНИ ОРЗУ ҚИЛАРДИМ"

5

ЎЗБЕК ХАЛҚИНИНГ ИСЛОМ МАДАНИЯТИ РИВОЖИГА ҚЎШГАН БЕҚИЁС ҲИССАСИНИНГ ЮКСАК ЭЪТИРОФИ

Боши биринчи бетда.

Бугунги кунда биз ворис бўлган ана шу моддий ва маънавий меросни замон талаблари асосида кенг ва атрофлича ўрганиш ва тадқиқ этиш, ундан халқимизни баҳраманд қилиш масаласига Ўзбекистон раҳбарияти ва жамоатчилиги алоҳида аҳамият бериб келаётганини таъкидлаш лозим.

Шу мақсадда диний-маърифий қадриятларимизни ўрганиш, асраш ва ҳимоя қилиш, шу асосда ёш авлодимиз қалби ва онгига эзгу ғояларни сингдириш бўйича олиб борилаётган амалий ишларимиз жамоатчиликка яхши маълум.

Биз мустақилликнинг илк йилларидан бошлаб Самарқанд, Бухоро, Хива, Шаҳрисабз ва бошқа қадимий шаҳарларимиздаги Шарқ меъморлик санъатининг дурдоналари бўлмиш тарихий обидаларни сақлаш, уларни қайта тиклаш ва таъмирлаш ишларига катта эътибор қаратмоқдамиз. Баъзи бир йирик обидалар бўйича бундан 15-20 йил олдин бошланган ишларимиз ҳозиргача давом этмоқда.

Таъкидлаш керакки, тарихий ёдгорликларни қайта тиклаш — бу фақат тегишли маблағ ва куч-имконият топишдангина иборат эмас, балки биринчи галда жиддий илмий ёндашувни, нозик дид ва маҳоратни, чуқур билим, тажриба ва юксак салоҳиятни, керак бўлса, маънавий покликни талаб қиладиган мураккаб соҳадир.

Мисол учун, қадимий қўлёзмаларни тўғри ўқиш ва талқин қилиш учун олим ва мутахассисларимиз қанчалик билим, истеъдод ва зеҳн, масъулиятга эга бўлиши зарурлиги ҳақида ортиқча гапиришнинг ҳожати йўқ, деб ўйлайман. Кези келганда айтиш лозимки, айнан муқаддас китоблар, диний қўлёзмаларнинг маъносини нотўғри талқин қилиш оқибатида бугунги кунда дунёда турли хил низо ва қарама-қаршиликлар юзага келаётгани ҳам ҳеч кимга сир эмас.

Ёки айтайлик, кўҳна мадраса ва масжидлар пештоқига араб ёзувида битилган сўзларни ҳар қандай одам ҳам ўқий олмайди. Нега деганда, исломий хаттотлик санъатининг ўзи бир олам бўлиб, унинг қанча-қанча ўзига хос сирлари бор.

Бугунги кунда бизнинг тарихий мерос масаласига катта масъулият билан қараб олиб борилаётган ишларимизнинг амалий тасдиғини кўп-кўп мисолларда кўриш мумкин. Масалан, Самарқанд шаҳридаги XI — XV асрлар ёдгорлиги бўлмиш, қадим замонлардан буён бутун мусулмон дунёсининг эътиборини ўзига тортиб келаётган Шоҳи Зинда мажмуасида уч йил аввал бошланган кенг кўламли ишларимиз бугун ҳам давом этмоқда.

Энг муҳими, мамлакатимизнинг барча ҳудуд ва минтақаларида шу эзгу мақсад йўлида ибратли ишлар қилинмоқда. Бу ҳақда сўз юритганда, Самарқанддаги Имом Бухорий ва Имом Мотуридий зиёратгоҳлари, Бухородаги Абдулхолиқ Ғиждувоний ва Баҳоуддин Нақшбанд, Минораи Калон ва Масжиди Калон мажмуалари, Фарғонадаги Аҳмад Фарғоний ва Бурҳониддин Марғиноний ёдгорликлари, Сурхондарёдаги Ҳаким Термизий ва [illegible], Хивадаги Ичан қалъа, Шаҳрисабздаги Дорут-тиловат, Қарши шаҳридаги Одина ва Кўкгумбаз обидалари, Кармана шаҳридаги Қосим шайх мақбараси сингари ўнлаб қадамжоларни обод этиш бўйича бажарилган бунёдкорлик ишларини эслаш ўринли, деб ўйлайман.

Шу борада бугун Тошкент шаҳрида жойлашган, Қуръони каримнинг энг қадимий ва мўътабар нусхаларидан бири бўлган машҳур Усмон Қуръони сақланаётган Ҳазрати Имом мажмуасида кенг кўламли қайта таъмирлаш, қурилиш ва таъмирлаш ишларини амалга ошириш фурсати келганини мамнуният билан қайд этмоқчиман.

Эътиборли жиҳати шундаки, бундай савобли ишларда қандайдир иккинчи даражали нарсанинг ўзи йўқ. Чунки, такрор айтаман, бу — халқимизнинг тарихий хотираси, миллий ўзлиги ва маънавиятининг юксалиши билан узвий боғлиқ масаладир. Шунинг учун ҳам бу жараёнда обидаларни нафақат қайта тиклаш ва таъмирлаш, айни вақтда уларнинг ён-атрофидаги ўзига хос табиий муҳитни асл ҳолида сақлаб қолиш каби масалаларни ҳам биз эътибордан четда қолдирмаслигимиз керак.

Шу ўринда бир мисол келтирмоқчиман. Биз 1997 йили Имом Бухорий мажмуасини янгитдан барпо этиш пайтида бу ердаги олти-етти аср умр кўрган чинорлар ва қадимий ҳовузни сақлаб қолиш учун барча зарур чораларни кўрдик. Ҳатто чинорлар қандайдир касалликка чалинганда, даволаш учун Тошкентдаги Ботаника илмий-тадқиқот институтидан тегишли мутахассислар юборилган эди. Бундай фикрни Шаҳрисабздаги Дорус-саодат ёдгорлиги мажмуасида ҳам қад ростлаб турган кўҳна чинорлар мисолида ҳам айтиш мумкин.

Албатта, биз она заминимиз бағридаги ҳар бир моддий ва маънавий мерос намунасини кўз қорачиғидек асраб-авайлаш, қайта тиклаш ва таъмирлаш бўйича қилаётган бу ишларимизни кимгадир намойиш қилиш, кўз-кўз этиш учун эмас, аксинча, келажагимизни ўйлаб, онгимиз ва қалбимиз даъвати билан амалга оширмоқдамиз. Токи эртага бизнинг ўрнимизга келадиган, биз бошлаган олижаноб ишларни муносиб давом эттиришга қодир бўлган ёшларимиз ана шу бебаҳо маънавий бойликдан баҳраманд бўлсин, шу асосда ўзининг кимлиги, қандай буюк зотларнинг авлоди эканини англаб етсин.

Олдимизга қўйган бундай эзгу мақсадларга эришишда, миллий қадриятларимиз ва ўзлигимизга садоқат билан ҳаёт кечиришда муқаддас динимизнинг ўрни ва аҳамияти беқиёс. Шу ҳақда гапирганда, инсонийлик, меҳр-оқибат, ҳалоллик, охиратни ўйлаб яшаш, савоб ва мурувват сингари халқимизга мансуб бўлган фазилатлар айнан шу заминда илдиз отади ва ривожланади.

Ўзингиз ўйланг, агар биз истиқлолимизнинг дастлабки кунлариданоқ бошлаб тарихий обидаларимизни қайта тиклаш, қадимий ва бой меросимизни ҳар томонлама асраб-авайлаш ва фарзандларимизга безавол етказиш ҳақида қайғурмасак, бунинг учун астойдил ҳаракат қилмасак, бугун маънавий ҳаётимизни озиқлантириш ва юксалтириш ҳақида гапириш мумкин бўлармиди?

Шу нуқтаи назардан қараганда, муқаддас ислом динимизни пок сақлаш, уни турли хил ғаразли хуруж ва ҳамлалардан, туҳмат ва бўҳтонлардан ҳимоя қилиш, авваламбор, унинг асл моҳиятини униб-ўсиб келаётган ёш авлодимизга тўғри тушунтириш, ислом маданиятининг эзгу ғояларини кенг тарғиб этиш вазифаси ҳамон долзарб бўлиб қолмоқда. Бу эса, ўз навбатида, маънавият ва маърифат аҳли, олимлар, зиёлиларимиз, оммавий ахборот воситалари вакилларидан, бир сўз билан айтганда, шу Ватанга меҳр қўйган ва ўзини шу юрт фарзанди деб ҳисоблайдиган ҳар бир инсондан фаоллик ва фидойиликни талаб этади.

Бугунги кунда ислом динига нисбатан бутун дунёда қизиқиш ва интилиш кучайиб, унинг хайрихоҳ ва тарафдорлари кўпайиб бораётгани ҳеч кимга сир эмас. Бунинг асосий сабаби — биринчи галда муқаддас динимизнинг ҳаққонийлиги ва поклиги, инсонпарварлиги ва бағрикенглиги, одамзотни доимо яхшилик ва эзгуликка чорлаши, ҳаёт синовларида ўзини оқлаган қадрият ва анъаналарни аждодлардан авлодларга етказишда буюк ўрни ва аҳамияти билан боғлиқ. Айни пайтда бу ҳолат динимизнинг умумбашарий маданият ва цивилизация, илму фан ривожига қўшган буюк ҳиссаси билан ҳам изоҳланади.

Ўз-ўзидан равшанки, Тошкент шаҳрига "Ислом маданияти пойтахти" деган юксак ном берилиши бизнинг зиммамизга катта масъулият юклайди. Айниқса, неча юз йиллар мобайнида юртимиз ҳудудида яратилган буюк маданий ва маънавий мероснинг туб моҳиятини, унинг кўпчиликка маълум бўлмаган қирраларини нафақат мусулмон оламида, балки бутун жаҳон аҳлига кенг тарғиб этиш, шу тариқа ислом дини тинчлик, маърифат, юксак ахлоқ-одоб ифодаси эканини яна бир бор намоён этиш борасида ҳали кўп иш қилишимиз зарурлигини биз яхши англаймиз.

Бу вазифаларни амалга ошириш учун эса аввало ўз имкониятларимизни яна бир бор холисона баҳолаб, яқин келажак ва истиқболдаги энг муҳим устувор йўналишларни белгилаб олишимиз даркор. Шу мақсадда тегишли амалий дастур ишлаб чиқилгани, унда юртимиздаги мусулмон меъморчилиги обидаларини қайта тиклаш ва таъмирлаш ишларини изчил давом эттириш, ислом маданиятини кенг тарғиб қилиш юзасидан аниқ тадбирлар режалаштирилгани, жумладан, пойтахтимизда "Ислом ва бағрикенглик" мавзусида нуфузли халқаро илмий конференция ўтказиш кўзда тутилаётгани айниқса эътиборлидир.

Ўйлайманки, биз халқимиз, жамоатчилигимизнинг куч-ғайрат ва саъй-ҳаракатларини бирлаштирган ва сафарбар этган ҳолда, мамлакатимизга нисбатан билдирилган "Ислом маданияти пойтахти" деган юксак эътибор ва ишончни амалий ишлар билан оқлашга эришамиз, албатта.

Ана шундай эзгу интилишларимизни амалга ошириш йўлида юртимизда тинчлик ва осойишталикни сақлаш, азиз Ватанимизнинг шон-шуҳратини янада зиёда қилишини Оллоҳдан сўраб қоламиз.

Академик Галина Анатольевна ПУГАЧЕНКОВА

Ўзбекистон фани оғир жудоликка учради. Марказий Осиё санъати ва маданиятининг таниқли тадқиқотчиси, Ўзбекистон Фанлар академияси академиги, санъатшунослик фанлари доктори, профессор Галина Анатольевна Пугаченкова 92 ёшида вафот этди.

Г.А.Пугаченкова 1915 йил 7 февралда меъмор оиласида туғилди. 1937 йилда Тошкент политехника институтининг меъморчилик бўлимини ва Ўрта Осиё меъморчилиги тарихи кафедрасида аспирантурани тамомлади. Г.А.Пугаченкова 1941 йилда "Навоий даври меъморчилиги" мавзуида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. 1942 — 1960 йилларда Ўрта Осиё давлат университети (ҳозирги Мирзо Улуғбек номидаги Миллий университет) тарих факултетининг археология кафедрасида доцент бўлиб ишлади.

Г.А.Пугаченкова ўтган асрнинг 30-йилларидан бошлаб турмуш ўртоғи ва сафдоши академик М.Е.Массон билан биргаликда археологик экспедицияларда иштирок этди. 1958 йилда докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. 1960 йилдан бошлаб Санъатшунослик институтининг меъморчилик ва санъат тарихи секторига мудирлик қилди. Шу йили олима санъатшунослик таҳлили усулида археологик қазиш ишларини амалга оширадиган Ўзбекистон археология-санъатшунослик экспедициясини ташкил этди. 1965 йилда Ўзбекистон Фанлар академиясининг мухбир аъзоси, 1984 йилда эса ҳақиқий аъзоси этиб сайланди. 1986 — 1989 йилларда Фанлар академиясининг Ижтимоий фанлар бўлимида академик-котиб лавозимида ишлади. Г.А.Пугаченкова умрининг охиригача Ўзбекистон Фанлар академияси Археология институтининг етакчи илмий ходими сифатида ўз фаолиятини давом эттирди.

Галина Анатольевна Пугаченкова бутун ҳаёти ва истеъдодини илм-фан соҳасига сидқидилдан хизмат қилишга бағишлади. У ўзининг серқирра истеъдоди, чуқур билими, теран ва салмоқли тадқиқотлари билан нафақат мамлакатимизда, балки хорижда ҳам шуҳрат қозонди. Г.А.Пугаченкова 750 дан зиёд илмий иш муаллифидир. Ушбу тадқиқотларнинг аксарияти дунёнинг турли тилларига таржима қилинган. Унинг раҳбарлигида 30 нафардан кўпроқ тадқиқотчи докторлик ва номзодлик диссертацияларини ёқлади.

Холчаён ва Далварзинтепадан ноёб қадимий маданият намуналарининг топилишида Галина Анатольевна Пугаченкованинг хизматлари беқиёсдир. У қадим замонда ва ўрта асрларда Ўрта Осиёда кечган тарихий-маданий жараёнларни умумлаштирувчи концепцияни ишлаб чиқди ҳамда ҳар томонлама асослади.

Г.А.Пугаченкова жамоат ишларида ҳам фаол қатнашди, юртимиз ва хорижий илмий журналлар таҳририятлари ҳайъатининг аъзоси эди, Ёдгорликларни таъмирлаш ва сақлаш халқаро ташкилоти (ICOMOS)нинг аъзоси сифатида кўплаб халқаро симпозиум ва конференцияларда Ўзбекистон илм-фанини муносиб намоён этди. 1985 йилда Страссбург университетининг фахрий доктори унвонига сазовор бўлди, 1995 йилда Франциянинг "Академик пальма" давлат ордени билан тақдирланди.

Олиманинг илм-фанни ривожлантиришдаги хизматлари республикамиз ҳукумати томонидан муносиб баҳоланди. Г.А.Пугаченкова "Буюк хизматлари учун", "Дўстлик" орденлари ва "Шуҳрат" медали билан мукофотланди, Ўзбекистон фан арбоби унвонига сазовор бўлди, Давлат мукофотлари билан тақдирланди.

Атоқли олима, илм-фаннинг йирик ташкилотчиси ва тарғиботчиси, жамоат арбоби ва истеъдодли педагог Галина Анатольевна Пугаченкованинг ёрқин хотираси абадий сақланиб қолади.

И.КАРИМОВ, И.СОБИРОВ, Э.ХАЛИЛОВ, Ш.МИРЗИЁЕВ, Х.СУЛТОНОВ, Р.ҚОСИМОВ, Ш.СОЛИҲОВ, Т.ҚЎЗИЕВ, Э.РТВЕЛАДЗЕ, Т.ШИРИНОВ.

Шоислом ШОМУҲАМЕДОВ

Бешафқат ўлим атоқли шарқшунос олим, моҳир таржимон ва педагог, филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон фан арбоби, халқаро Фирдавсий мукофоти совриндори Шоислом Шомуҳамедовни орамиздан олиб кетди.

Ш.Шомуҳамедов 1921 йил 16 апрелда Тошкент шаҳрида таваллуд топган. 40-йиллар бошида Мирзачўл халқ таълими бўлими ва Термиз шаҳрида турли вазифаларда меҳнат қилиб, Тошкент темирйўлчилар институтида таҳсил олди. Иккинчи жаҳон урушининг бошидан охирига қадар жангларда иштирок этиб, оғир яраланди. 1947 йили ҳарбий хизматдан қайтгач, Ўрта Осиё давлат университетининг шарқ факултетига ўқишга кирди ва уни 1952 йили битириб чиқди. 1957 йили университет аспирантурасида диссертация ёқлаб, филология фанлари номзоди илмий унвонига сазовар бўлди.

Шундан буён унинг бутун илмий-педагогик ва ижодий фаолияти Шарқ факултети билан чамбарчас боғлиқ ҳолда кечди. Атоқли олим талабаларга сабоқ бериш билан бирга шарқ адабиёти мумтоз шоирлари ҳаёти ва ижодига бағишланган йигирмадан ортиқ тадқиқотларни амалга оширди. Олим, таржимон ва шоир сифатида қирқ йил мобайнида баракали ижод қилиб, саксонга яқин китоб чоп қилди. Ибн Сино, Фирдавсий, Умар Хайём, Саъдий, Низомий, Хусрав Деҳлавий, Ҳофиз Шерозий, Жомий, Лоҳутий, Маликушшуаро Баҳор ижодидан қилган таржималари кенг шуҳрат қозонди.

Бутун умрини илмга, бадиий таржима ва педагоглик фаолиятига бағишлаган Ш.Шомуҳамедов 1968 йили докторлик диссертациясини муваффақиятли ёқлади. Кўп йиллар Шарқ факултети декани, Тошкент давлат университети проректори вазифаларида ишлади. Шарқ халқлари адабиёти кафедрасини ташкил этишга бош-қош бўлди. Бу кафедра шарқ халқлари адабиётини тадқиқ этиш борасида салмоқли ишларни амалга ошириб, Амир Хусрав Деҳлавий ижодини ўрганиш бўйича МДҲ ҳудудида ягона илмий марказ бўлиб қолди.

Заҳматкаш олим бир неча бор жаҳон кўламидаги халқаро анжуманларда Ўзбекистон шарқшунослик илми эришган ютуқларга доир маърузалари билан қатнашди. Форс адабиётини ўрганиш ва шарқшунос мутахассислар тайёрлашдаги самарали меҳнатлари учун 1974 йили халқаро Фирдавсий мукофотига сазовар бўлди.

Шоислом Шомуҳамедов сўнгги ўн йил мобайнида Тошкент давлат Шарқшунослик институтида профессор, уруш ва меҳнат фахрийлари кенгаши раиси сифатида фаолият олиб бориш билан бирга баракали ижод ҳам қилди. "Абулқосим Фирдавсий", "Рубоийлар" каби китобларини чоп эттирди.

Унинг илмий-ижодий меҳнатлари муносиб тақдирланган. Шоислом Шомуҳамедов Ўзбекистон фан арбоби, "Эл-юрт ҳурмати" ордени, "Жасорат" медалининг соҳибидир.

Беқиёс олим, зукко таржимон, меҳрибон устоз Шоислом Шомуҳамедовнинг порлоқ хотираси ҳамиша қалбимизда сақланади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Тошкент давлат Шарқшунослик институти

УЛКАН ОЛИМ СИЙМОСИ

Улкан олим, шоир ва адиб, меҳрибон устоз Шоислом Шомуҳамедовнинг энди орамизда йўқлигини ҳис этиш нақадар оғир. Бу табаррук ижодкор ҳақида ўйларканман, буюк мутафаккир Жалолиддин Румийнинг: "Биз бу дунёда одамларни бир-бирларидан фарқлаш, ажратиш учун эмас, аксинча бир-бирларига яқинлаштириш учун келганмиз", деган пурҳикмат сўзлари хаёлимга келаверади. Шоислом аканинг бутун ҳаёти, ижодий йўли, тинимсиз фаолияти ушбу фикрга яққол мисолдир. У бутун умрини айрим-айрим одамларнигина эмас, балки кўпгина халқларни, адабиётларни бир-бирига яқинлаштириш, бир-бирлари билан учраштиришга сарфлади.

Сир эмаски, кўп замонлар бизнинг бир неча авлод китобхонлари учун Рудакий, Фирдавсий, Ҳофиз, Ҳайём, Саъдий, Деҳлавий, Жомий, Бедил каби улуғ зотларнинг номларигина маълум эди-ю, лекин улар яратган инжулар, шеърият дурдоналари, теран фалсафий оламдан деярли бебаҳра эдик. Бу чексиз хазиналарнинг олтин эшикларини қиягина бўлсаям, илк бор очиб бера оладиган журъатли ижодкорга эҳтиёж катта эди. Шу шарафли ишни адо этиш Шоислом ака зиммасига тушди. У ғоят билимдонлик, меҳру муҳаббат билан, қадамба-қадам бизни бу муҳташам кошоналар силсиласига бошлаб кирди.

Шоислом Шомуҳамедов том маънода диллардан дилларга, эллардан элларга олтин кўприк ташланишига ўз муносиб ҳиссасини қўшган ижодкор. Бу ёруғ дунё ичра Умар Ҳайём рубоийлари деган алоҳида шеърий дунё бор. Уни ўзбек китобхони дунёсига ҳам айлантириш бағоят мураккаб, жасорат талаб қиладиган иш эди. Бугунги кунда Ҳайём рубоийлари ўзбек халқи орасида ҳам машҳур экан, бунда Шоислом Шомуҳамедовнинг хизматлари алоҳида таҳсин ва ҳурматга лойиқлигини яна бир бор эътироф этамиз.

Абулқосим Фирдавсийнинг оламшумул "Шоҳнома"сини ихчамроқ ҳажмда бўлса ҳам, ўзбек тилига ўгиришдек улуғвор ишда раҳнамо бўлиш, асосий юкни ўз бўйнига олиш — қирқ минг сатрли уч китобни халқимизга армуғон этишнинг уддасидан чиқиш — чиндан ҳам жасоратли иш эди.

Тилга олинган бу мисоллар олим, шоир ва таржимон Шоислом Шомуҳамедов фидойи хизматларининг айрим жиҳатларидир, холос. Бу меҳнаткаш, толмас ижодкорнинг ҳаётини бир неча сўз билан ифодалашга тўғри келса, мен бу ҳаётни "тинимсиз, мунтазам ижодий фаолият" деб айтган бўлардим.

Жуманиёз ЖАББОРОВ

УМР ЗИЙНАТИ

Қутлаймиз!

Инсоннинг қадр-қиммати билим билан белгиланиши ҳақида аллома боболаримиз кўп ноёб фикрларни айтиб кетишган. "Заковатлилар уқадилар ва билимлилар биладилар, билимли ва заковатлилар тилакларига етадилар", деб ёзади "Қутадғу билиг" асарида буюк адибимиз Юсуф Хос Ҳожиб.

Ёшликда эгалланган билимни тошга ўйилган битикка қиёслашади. Ақл-идрок барқ уриб ўсаётган бу даврда илм-ҳунарга ҳавас ва иштиёқ кучли бўлади. Инсон умрининг кейинги даврларида қандай кўникма ва малакалар унда барқарорлашуви айни шу — болалик, ўсмирлик, ёшлик паллаларидаги интилишга, саъй-ҳаракатларга боғлиқ бўлади. Таниқли олим, филология фанлари доктори, профессор Жумабой Юсуповнинг ҳаёти, фаолияти мисолида ушбу ҳақиқатларнинг исботини кўриш мумкин.

Ижод ҳавасида шеър машқ қилиб юрганида у ҳали оддий мактаб ўқувчиси эди. Кейин талаба бўлди — республика Рус тили ва адабиёти институтини (ҳозирги Жаҳон тиллари университети) имтиёзли диплом билан битирди, илмий анжуманларда фаол иштирок этиб, устозлар назарига тушди. Унинг илмий фаолиятидаги илк қадамларини ўз соҳасининг дарғалари академиклар Виктор Васильевич Решетов, Алибек Рустамов қўллаб-қувватлашди.

Жумабой Юсупов илмий изланишларни бир қатор олий ўқув юртларида ўқитувчи, доцент, кафедра мудири сифатидаги ҳамда жамоат ишларидаги фаол саъй-ҳаракатлари билан уйғунлаштириб олиб борди. Тошкент Халқ хўжалиги институтида (ҳозирги Иқтисодиёт университети), Молия институтида ёш авлодга таълим беришда, ўқув ишларини замонавий талаблар асосида ташкиллаштиришда олим ўзининг куч-ғайратини аямади. Айни пайтда у Урганч Давлат университети ноширлик бўлимининг бошлиғи, "Илм сарчашмалари" илмий-методик журнали муҳаррири, ўзбек адабиёти кафедрасининг профессори вазифаларида ишлаб келаётир.

Шу ўринда Ж.Юсуповнинг олим сифатидаги илмий салоҳияти чуқурлигини, тафаккур қамрови кенглигини таъкидлаш жоиз. Унинг қардош тилдан таржимада миллий ўзига хослик мавзуидаги номзодлик иши, "Хоразм эртаклари генезиси, асосий хусусиятлари ва поэтикаси" мавзуида муваффақиятли ҳимоя қилган докторлик иши шундан далолатдир. Айниқса, фолклор соҳасидаги изланишлари унга катта обрў келтирди. Унинг ўзбек халқ эртакларининг асосий сюжет типларини аниқлаш, асосий қаҳрамон, мифик образларнинг сюжет таркибидаги ўрнини белгилаб беришдаги аниқ илмий таҳлиллари адабиётшуносликда янгилик сифатида эътироф этилди. Профессор Ж.Юсупов қаламига мансуб "Хоразм эртаги ва ҳаёт ҳақиқати", "Хоразм эртаклари поэтикаси", "Қайноқ қалб сурури" каби китоблар илмий жамоатчилик томонидан қизғин кутиб олинди.

Дарҳақиқат, умр бўйи илмга интилиб, ёш авлодни зиё нурларидан баҳраманд этиб яшаган инсонлар ҳаёти, чиндан ҳам, ҳавас қилса, ибрат олса арзигулик. Бундай заковатли инсонларнинг эзгу ишлари улар умрининг зийнатидир. Бугун олтмиш ёшини қаршилаётган таниқли олим Жумабой Юсупов сингари фидойи юртдошларимиз билан ҳақли равишда фахрланамиз ва эзгулик йўлидаги амалларида ютуқлар ёр бўлишига тилакдошмиз.

Сафарбой РЎЗИМБОЕВ,
филология фанлари доктори, профессор

"ИПАК ТАРОНАЛАРИ"

Кўргазма залларида

Миллий банк тасвирий санъат галереясида "Ипак тароналари" деб номланган бадиий батик (матога қўлда безак бериш турли услубларининг умумий номи) кўргазмаси намойиш этилмоқда. Тошкент вилояти хотин-қизлар қўмитаси, Индонезия, Ҳиндистон, Болгария, Чехия, Япония элчихоналари, Ҳинд маданий маркази, "Росзарубежцентр" ваколатхонаси, Миср маданият маркази ва "Ҳамдўстлик" аёллар клуби ҳамкорлигида ташкил этилган бу кўргазмадан асосий мақсад турли халқлар маданияти ҳақидаги тасаввурларни кенгайтириш, ўзаро ҳамкорлик алоқаларини мустаҳкамлашдан иборат.

Ҳар бир қатнашчи кўргазмада суратлар, шарфлар, кийим-бош, турмуш анжомлари, тақинчоқлардан иборат маҳсулотлари билан қатнашмоқда.

Батик усулининг асл ватани Индонезиядаги Ява ороллари ҳисобланади. Шунинг учун жаҳон маданиятида бу усул индонезияча батик (Индонезия тилида бу сўз икки қисмдан иборат бўлиб, ба — пахта толали мато, тик — "нуқта" ёки "томчи" деган маъноларни англатади) деб аталади. Ҳозирги кунда матога қўлда безак беришнинг барча турлари батик дейилади.

Икки ҳафта давомида намойиш этиладиган мазкур кўргазма вақтида Индонезия элчихонаси томонидан қайноқ батик усулида мато тайёрлаш техникаси билан қизиқувчилар учун маҳорат сабоқлари ташкил этилади.

Наргиза АЗИМОВА

"ОЛТИН ҚИЗ"

Янги асар

Ўзбек Миллий академик драма театри жамоаси томошабинларни ўйлашга, фикрлашга ундайдиган янги драматик асарларни саҳналаштиришга алоҳида аҳамият бермоқда. Ўтган йили саҳналаштирилган "Ҳасрат боғи", "Уч кунлик дунё", "Нексия" ва "Омонат дунё" асарлари фикримиз далилидир. "Саҳнага қўйилаётган ҳар бир асар, барча ёшдаги томошабинни ҳаяжонга солиши, уни ўйлантириши, тафаккурини кенгайтиришга хизмат қилишини ният қиламиз", — дейди театр раҳбари Ўзбекистон халқ артисти Ёқуб Аҳмедов. Хорижий мамлакатлардан келган меҳмонлар театримизга тез-тез кириб турадилар. Улар ҳам бугунги замонавий театр ютуқлари ва изланишларимиздан хабардор бўлсинлар деймиз.

Куни кеча мазкур театр саҳнасида намойиш этилган драматург Ҳайитмат Расул асари асосидаги "Олтин қиз" трагикомедияси ҳам томошабинни бефарқ қолдирмайди.

"Ўзбектеатр" ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси ўтказган жамоатчилик кўригида сўзга чиққан Ўзбекистон халқ шоири, драматург Шукрулло, таниқли олимлар Ҳафиз Абдусаматов, Тоҳир Йўлдошев, Тоир Исломов, Сотимбой Турсунов, Ҳамидулла Икромов янги асарнинг саҳнавий талқини, актёрларнинг ижро маҳорати ҳақида гапириб, айрим образларни мукаммаллаштириш, асар жанрига лойиқ замонавий саҳна ечимларини топиш юзасидан ўз фикр-мулоҳазаларини билдирдилар.

Спектаклнинг замонавий театр ва режиссура ютуқлари асосида яратилишида таниқли актёр ва режиссёр, Ўзбекистон халқ артисти Турғун Азизовнинг меҳнатини алоҳида таъкидлаш лозим.

Асарнинг ғоявий ва маънавий юкини томошабинга тўлиқ етказишда Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ артисти Зикир Муҳаммаджоновнинг хизмати катта бўлди. Ўзбекистон халқ артистлари Рихси Иброҳимова, Тўти Юсупова, Толиб Каримов, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар М.Мухторова, Т.Саидов, А.Абдувоҳидов, Л.Элтоева, ёш актёрлар М.Нурматова, У.Турсунов, Ф.Ғофуровлар турли характердаги қаҳрамонлар қиёфасини саҳнада ишонарли гавдалантира олганлар.

"Ўзбектеатр" бирлашмаси бош директори Омонулла Ризаев бошқарган ижодий муҳокамада янги саҳна асари томошабинларга тақдим этиш учун қабул қилинди.

А.РАҲИМОВ,
"Ўзбектеатр" бирлашмаси ахборот бўлими раҳбари

КИТОБ ЖАВОНИНИНГ ТАҚДИРИ

Куюнчак мактуб

Севимли газетамиз "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" саҳифаларида эълон қилинаётган мақолаларнинг аксариятида ҳаётимизда юз бераётган муҳим ижобий ўзгаришлар билан бирга бугунги кунимизнинг айрим муаммолари ҳам рўй-рост кўрсатилаётганидан биз, муштарийлар, мамнунмиз. Хусусан, "Нексия" керакми?" сарлавҳали мақола бугун кўпчилик зиёлиларни ўйлантириб келаётган бир муаммо таҳлилига бағишланганлиги учун ҳам диққатимни тортди.

Мақола муаллифи кейинги пайтларда пойтахтдаги ҳашаматли дўконлардан инсон эҳтиёжлари учун зарур бўлган жамики нарсаларни топиш мумкину аммо оддий китоб жавонлари кўринмай қолганини ўзига хос услубда баён қилади. Бизнинг Фарғона томонларда ҳам шундай. Фарқи шуки, водий бозорларидан нима истасангиз топасиз, аллақачон бўшаб, кераксиз бўлиб қолган китоб жавонларини бемалол харид қилишингиз мумкин, аммо пистафуруш ёинки бошқа арзонфурушларнинг ёйма дўконларини ҳисобга олмаганда, ҳавас қилса арзигулик китоб дўконлари кўзга ташланмайди. Бу ҳақда кимга айтсангиз, одамлар китоб ўқимай қўйишганини айтади. Наҳотки шундай бўлса?

Шахсан мен бу фикрга қўшилмайман. Яхши китоблар ҳамиша, ҳар қандай шароитда ҳам ўқилади, ўз мухлисини топади. Бунинг учун туман марказларида китоб магазинлари гуриллаб ишлаб туриши керак, пойтахт нашриётларида чоп этилаётган адабий-бадиий, тарихий асарлар, болалар учун нашр этилган суратли эртак китоблар жойларга вақтида ва зарур нусхада етиб келиши зарур. Гапим қуруқ бўлмасин, Тошлоқ, Риштон туманларини айланиб, бирорта ҳам китоб дўконига дуч келмадим. Ҳамма ҳам китоб харид қилиш учун Фарғона ёки Марғилонга бориб келиш имкониятига эга эмас. Менинг ўзим яқинда Тошкентга бориб, қаҳрамон шоирларимиз Абдулла Орипов, Эркин Воҳидовларнинг, устоз Пиримқул Қодиров, Ўткир Ҳошимовларнинг бир неча янги китобларини сотиб олдим. Бу китобларни биз томонларда топиб бўлмайди.

Хуллас, китоб савдосини ташкил этишда жиддий муаммолар мавжуд. Улар ҳал этилмаса, "китоб жавони" деган сўз худди "оташкурак", "сандал" каби ҳадемай истеъмолдан чиқиб кетади.

Мақсуда ЭРГАШЕВА,
Олтиариқ тумани.

Саъдулла ҲАКИМ

СЕН УЙҒОНСАНГ УЙҒОНАР ЗИЁ!

ПИШИҚЧИЛИК

Бир чоғлар ниҳол каби
Кўкда эди нигоҳим.
Ерга эгилиб турар
Энди мевали шохим.

Ёшликда гўзал онлар
Олдиндалиги — бор гап.
Мени илк ҳаяжонлар
Орқага кетар бошлаб.

Ишқ йўлида бўлгани
Тўғри эрур хато ҳам.
Боладикда бол каби
Тотли экан ҳатто ғам.

Отам-онам дер эдим,
Ўйлар эдим бир қизни.
Энди ўғлим-қизим деб
Ўтга ураман ўзни.

Минг орзу-ҳавас ила
Кечар эди ҳар они,
Энди бағримни тилар
Ўтган умр армони.

Нордон эдик, ғўр эдик,
Пўла эдик, пуч эдик.
Ҳақ йўлидан адашиб,
Ҳақ йўлига дуч келдик.

Орқада — фоний умр,
Олдинда — бақога йўл.
Эгам, ўзингта шукр,
Караминг бунчалар мўл.

Буёғи... пишиқчилик,
Пишган кетар, хом қолар.
Бир ташна лабга интиқ —
Жамшид кетар, жом қолар.

Эзгу, савоб ишлардан
Давраларда кетса гап,
Бир сўз биров дермикан
Менинг ҳам номим атаб?

Она-Ватан боғида
Ҳур бўла топдим шараф.
Янтоғи қиёғича
Борми мендан элга наф?

...Бир чоғлар ниҳол каби
Кўкда эди нигоҳим.
Ерга эгилиб турар
Энди мевали шохим...

УЙҒОҚ ДЕРАЗАЛАР

Ғира-шира тонг қоронғуси
Анҳор бўйин сайр эта туриб,
Кузатаман бир манзарани
Завқланаман ҳар куни кўриб.

Бирин-кетин деразалардан
Зулматга нур қуйилар экан, —
Худди ширин уйқудан кейин
Кўз очгандек туюлар экан.

Асли ўзинг барига шафе,
Сен, эй тангри ёрлақаган зот.
Сен уйғонсанг уйғонар зиё,
Сен уйғонсанг уйғонар ҳаёт!

ҲАР СЎЗИМ МОНАНД ТУЗАЙ

Кўнгил узгандан манам кўнгил узай,
Меҳр кўргазганга чандон кўргузай.

Ўтди ёлғон ичра умрим қанчаси,
Ҳар қадамни ҳақ йўлида юргузай.

Шеъру борим эгнига зарбоф чопон,
Ҳам яланг бошига қалпоқ кийгузай.

Юрт собит. Дўст беқарор. Ёр минг наво,
Фикратим ҳар қайсига монанд тузай.

Патқалам — офтоб нури, Чорвоқ — давот,
Ҳур Ватан васфини гул бирла ёзай.

Бош қўйиб тупроғини айлай тавоф
Беш маҳал, руҳимга қувват киргузай.

Жоиз ўлса, номусим айлаб камон,
Ҳар сўзим пайкон каби шай тургузай!

ПУШКИН

Севги, ҳасрат куйчиси,
Асов даҳо, жўшқин руҳ
Чалиб ўтди янгроқ соз,
Мангу шараф топди Рус.

У маккор замон эди,
Ҳар ёнда найранг, ўйин.
Муҳаббат лирасини
Синдирди қора қуюн.

Танҳо эди, Туғилмас
Энди, Пушкин бошқа йўқ.
Аммо кезиб юрибди
Шоирга отилган ўқ!

АЗИЗАМ

филмга қўшиқ

Азизам,
Сен менинг
Тақдир қилмаган тақдирим,
Сен менинг
Сир ичида сир тутган сирим,
Азизам.

Азизам,
Мени ҳеч ким сенчалик
Яхши кўрмаган бунча.
Сени ҳеч ким менчалик
Севмас ўла-ўлгунча,
Азизам.

Азизам,
Сен кўксимда "ку-ку"лаб
Турган бедор қумрисан.
Умримнинг муҳаббати,
Муҳаббатим умрисан,
Азизам!

ЭРКАКЛАР ВА АЁЛЛАР

Ҳазил

1.
Билмайман, бу бормикан динда,
Қишлоқларда одатий бир ҳол.
Эркак уч-тўрт қадам олдинда,
Орқароқда юради аёл.

Эркакларга бу жуда ёқиб,
Биз зўр-да, деб кўкракка урар:
"Йўталсак, бас, хотин боёқиш
Изимизда пилдираб юрар".

Аёллар дер: "Бизда эр эрки,
Эр эмас, биз ғолиб юрамиз.
Бир им қоқиб, ҳар қандай эрни
Олдимизга солиб юрамиз!"

2.
Шукру салом минг бир ҳазор,
Минг бир ҳазор ҳамду сано.
Одам зотин парвардигор
Обу гилдан этмиш бино.

Сувга ўхшар эркак зоти,
Юз феъли хўб, бири ёмон.
Қия жойга дуч келса, бас,
Оқиб кетар ўша томон.

Аёл зоти ўхшар гилга,
Юз феъли хўб, бири қизиқ.
Қанча қорсанг зуваласин
Шунча яна бўлар пишиқ.

Шукру салом минг бир ҳазор,
Минг бир ҳазор ҳамду сано.
Одам зотин парвардигор
Оби гилдан этмиш бино.

Исмоил ТЎХТАМИШЕВ

ҲУСНИГА ЛОЛ ҚОЛМИШ ФАЛАК

"Эл-юрт таянчи" ҳайкали
қошидаги ўйлар

Чирой очмиш бу шаҳри азим,
Ҳуснига лол қолмишдир фалак.
Ўзлиги бор қадим воҳага
Юртбошимиз меҳри ҳам бўлак.

Тўй баҳона топгандир сайқал
Жаҳонга бўй кўрсатган Насаф —
Қад ростлаган оила-ҳайкал,
Узукка мос тушган кўз — садаф.

Довруғини тан олган жаҳон,
Ортиб борар шон, эҳтироми.
Ўтса ҳам-ки неча бир замон,
Ўчмас дилдан фарзандлар номи.

Насафийлар яратган илм —
Фанга ҳисса бўлган муносиб.
Зиё, нурдир заковат, билим
Келган олис шонли йўл босиб.

Мард, тантилик толедан эҳсон,
Ҳамроҳ мудом эзгу ўй, хаёл.
Бўй кўрсатиб гўзал хиёбон,
Ақли ҳушни қолдиради лол.

Товланади гуллар ранго-ранг,
Кўнгилларга ҳаяжон солар.
Меҳмонларни этар ҳангу манг,
Савлат тўкиб кўркам бинолар.

Келажаги янада порлоқ,
Эгасини топмишдир қадр.
Томошабин йўлига муштоқ
Ўзига хос Амфитеатр.

Ҳикоятлар мавж урар тўлиб,
Ҳар бир кошин муқаддас, сирли.
Мен ҳам битта фарзанди бўлиб,
Иш қилдимми бирор арзирли?!

Шайдодирман кўрк, чиройига,
Мавжларига тўш уриб жўшай.
Бош урайин ҳар он пойига,
Поёндоздай меҳримни тўшай.

Шубҳа, гумон сололмас ғулу,
Кўрганим ким қилолгай инкор?
Эзгу ҳар иш яшайди мангу,
Бу ҳаётда Ватан барқарор.

Йиқилганни бўлгай суянчи,
Юз очади орзулар қат-қат.
Элу юртнинг шонли таянчи —
Меҳнаткаш халқ яшайди абад.

БИР КЎРИШ ШАВҚИДА...

Нима бор оламда висолдан ортиқ,
Кўкларга чорлаган хаёлдан ортиқ,
Учрашмоқ — аслида худодан тортиқ,
Бир кўриш шавқида интизор бўлдим.

Яшашимдан мен фақат Ҳаққа интилиб,
Бешафқат ҳижронлар бағрини тилиб,
Хатолар қилдим кўп билмай, ё билиб,
Улгуриш завқида интизор бўлдим.

Гоҳо отда кездим, гоҳ отга минмай,
Довон, ғовдан ошдим шаштларим синмай,
Кўпириб қирғоққа тўш урган тинмай
Тўлқинлар мавжида интизор бўлдим.

Дард қолсам қўллади азиз пирларим,
Ошкора айтилди кўнгил сирларим,
Ғам чексам, дардлашди фақат шеърларим,
Ҳаётим авжида интизор бўлдим.

Мастона айлади бу гуллар мени,
Сафига чорлагай булбуллар мени,
Қайларга етаклар бу йўллар мени,
Қизиқдим-да жуда, интизор бўлдим.

Рад қилди, ишқ изҳор айладим қайта,
Кўнглмни орзуга бойладим қайта,
Ишқни изҳор қилдим қўшиқлар айта,
Балки мен беҳуда интизор, бўлдим.

ВАТАН

Сарҳадлари пурвиқор, юксак,
Эшдир унга ёрқин келажак,
Кўксимизда лов ёнган юрак
Зарбларидан бошланар Ватан.

Садосидир жўш урган қоннинг,
Ибтидоси қучилган шоннинг,
Танти, ўктам ҳар қиз-ўғлоннинг
Қалбларидан бошланар Ватан.

Нола чекса бағир бўлар хун,
Ҳар бир гарди тўтиёдир чин,
Керак бўлса қарич ер учун
Ҳарбларидан бошланар Ватан.

Курашлардан олмаган ҳадик,
Ўлимга ҳам боқа олган тик,
Шоирларнинг гулдан ҳам нозик
Таъбларидан бошланар Ватан.

Назокатли гулгун баҳорнинг,
Масканидир ғурурнинг, орнинг,
Садоқатли севимли ёрнинг
Лабларидан бошланар Ватан.

Гар бепарво бўлиб қолсак гоҳ,
"Муқаддасдир мисли саждагоҳ" —
Пайғамбарлар айлаган огоҳ
Гапларидан бошланар Ватан.

ЧАВАНДОЗЛАР ҚЎШИҒИ

Ишқим Ғиротга тушди,
Толмас қанотга тушди,
Совринга — зотга тушди,
Урҳо-ё, урҳо.

Учиб борар Бойчибор,
Шиддати дарёча бор,
Дунё келар унга тор,
Урҳо-ё, урҳо.

Бобомдан алплик мерос,
Қўйганман отга ихлос,
Тантилиги менга хос,
Урҳо-ё, урҳо.

Улоқ — мардлар ўйини,
Излаб бордим тўйини,
Ёр кўрсатсин бўйини,
Урҳо-ё, урҳо.

Муҳаббатда мен нўноқ,
Уйига бўлдим қўноқ,
Эртага чопгум улоқ,
Урҳо-ё, урҳо.

Чидамлидир такаси,
Гул таққан уй бекаси.
Улоқ чопар акаси,
Урҳо-ё, урҳо.

Орзулар дилда қат-қат,
Чопағон кутмас шафқат.
Ҳалоллаб олгай фақат,
Урҳо-ё, урҳо.

Такани қилма нимта,
Уни босгин тақимга,
Ҳақинг берма ҳеч кимга,
Урҳо-ё, урҳо.

Дўстлар, тиланг, бахт кулсин,
Отимдан кўнглим тўлсин,
Юртда ҳар кун тўй бўлсин,
Урҳо-ё, урҳо.

УМРЛАР БЎЛАДИКИ...

Мақсуд Шайхзода деганда "Мирзо Улуғбек", "Жалолиддин Мангуберди" каби ўлмас драмалар, бeқиёс таржима асарлар ва адабий тадқиқотлари билан адабиётимизда порлоқ из қолдирган ҳассос шоир қиёфаси кўз олдимизга келади.

Шўролар ҳукмронлигининг оғир йилларида ўз асарлари орқали миллий ғурур ва Ватан туйғусини тараннум этган, китобхонлар қалбида халқимизнинг буюк ўтмишига катта муҳаббат уйғотган Мақсуд Шайхзода каби ижодкорларимиз маънавий меросига мустақиллик йилларида катта эҳтиром кўрсатилди. Ойбек, Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор ва бошқа ўнлаб фидойи ижодкорларимиз қаторида Мақсуд Шайхзода ҳам "Буюк хизматлари учун" ордени билан тақдирланди.

Шоирнинг дилбар шеър ва таржималари кириб бормаган ўзбек хонадони йўқ, десак асло янглишмаймиз. Адабиётимиз ихлосмандлари учун шоир ижоди тенгсиз хазина. Унинг шеърлари мухлислар тилида ҳамон жаранглаб турибди.

Шоир ёзганидек:

Умрлар бўладики,
Тиригида ўликдир.
Умрлар бўладики,
Ўлган одам тирикдир.

Хотира

Куни кеча шоир вафотининг қирқ йиллиги муносабати билан Чиғатой қабристонидаги Мақсуд Шайхзода қабри зиёрат қилинди. Шоир ёдгорлиги пойига гулчамбарлар қўйилди. Тадбирда Ёзувчилар уюшмаси раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов, "Шаҳидлар хотираси" хайрия жамғармаси раиси Наим Каримов ва бошқа ижодкорлар М. Шайхзода адабий мероси ва унутилмас хотираси ҳақида сўзладилар. Адабиёт ва санъат намояндалари, олимлар ва талабалар иштирок этган хотира маросимида шоир шеърларидан ўқилди.

ҒАМ ЧИЛЛАСИ

Менинг муҳаббатим нимага арзир,
Нимага арзирди ёниб куйганим.
Меҳр бу суннатдир, меҳр бу фарздир,
Сени худо суйсин, менинг суйганим.

Эшқобил ШУКУР

Эр-хотин бир-бирларининг кўзларига тик қарашолмасди. Ахир бугун ўттиз еттинчи кун, нигоҳлар тўқнашуви қалбларда исён кўтараётган вулқон оғзини осонгина очиб юбориши мумкин... Аёл шундан қўрқарди, қўрқардигина эмас, балки даҳшатга тушарди.

Ажрашишга қарор қилганларига ўттиз етти кун бўлди, аммо аввалгиларидан кўра шу — ўттиз еттинчи кун ғоят секин, имиллаб ўтаяпти. Эр кет деёлмас, хотин эса кетай демасди. Авваллари аёл эрининг кўнгли нима овқатни тусаса ўшани муҳайё қиларди. Ҳозир эса «Нима овқат қилай?» дейишга ботинолмайди. Эри ҳамма нарсага лоқайд, бепарво. Эшикдан кирган киши юрагини хонадаги сукунат исканжага олади.

Шундай бўлса-да, улар меҳмонларни очиқ чеҳра билан кутиб олишга уринадилар. Ўртадаги ришта узилай-узилай деб турганини сездирмасалар-да, меҳмонлар қандайдир носамимиятликни пайқашарди. Иккаласи ҳамон бир тўшакда уйқуга ётишади, аммо юрак ютиб бир нима демайдилар. Тун бўйи ўзларини ухлаганга солишади, бироқ бу алдовни яшириб бўлмайди, нимадир, ўзлари ҳам тушунмаётган бир туйғу юракларини кемириб ётади. Аёл эрига сездирмасдан кўз ёш тўкади, эр эса ич-ичидан оғир хўрсинади. Қанийди, аввалгидай, хотинининг дардини сўролса, кўнглини кўтаролса... Дардини биларди, билардию — шу кунларга ҳам хотима ясалишидан қўрқарди. Улар ўн уч йил бирга яшадилар, шунча вақт фарзанд кўришдан умидларини узмадилар. Ёшлари қирққа борганда фурсат ўтаётганини пайқаб етишди. Ўртадаги меҳр, балки севги боис эр хотинга, хотин эрга бир нима демади. Аксинча, бир-бирларини аяшди, ҳатто бир-бирларига яхшилик қилмоқчи бўлишди. Яхшилик эса ажралиш эди.

Аёл эрим бошқа хотин олса, балки фарзандли бўлар, мен унинг умрини бекорга ўтказяпман, деб хижолат чекарди. Эр ҳам деярли шу фикрда эди. Булардай бахтли, аҳил-иноқ оила камдан-кам топиларди. Эҳтимол, бу бахтга кўз теккандир. Нима бўлганда ҳам, тақдирлари тахир чиқди...

Яна азобли тун. Аёл бедор. Наҳотки вужуд-вужудигача севган, меҳрибон кишисидан ажраса? Қандай яшайди? Бунчалар даҳшат... Майли, шундай азоб чексин, лекин тонг сира отмасайди. Болиш жиққа ҳўл. Қовоқлар оғирлашган, танда мадор йўқ. Жойидан турсинми? Туриб нима ҳам қиларди? Доимгидай чой қўйсинми? Ким ичади ўша чойни?..

Кетиши керак. Хаёлига шу ўй келдию сергак тортди. Кетмаса бўлмайди! Шундай чиқиб кетаверсинми? Нимани олсин? Ҳеч нарса олмайди бу уйдан. Кераги йўқ.

Аёл эрига қаради — ранги бир аҳволда. Касали хуруж қилган кўринади. Ҳамма нарсани унутиб, чой қайнатди, ғаладондан керак-нокерак дориларни олди.

Ғам-ташвиш, ўй-хаёл эрининг тинка-мадорини қуритган эди. Ювиниб келиб, нонуштага ўтирди. Хотини уни зимдан кузатарди.

Аёлнинг кўнглида кетиш фикри яна уйғонди. "Менинг кетишим дардига даво бўлса, ажабмас".

Ўттиз саккизинчи кун янада оғир бошланди. Аёл бугун кетиши зарурлигини биларди, шундай бўлса-да, уйдан бирор юмуш қидира бошлади. Ҳаммаёқ озода, жой-жойида, қиладиган ишнинг ўзи йўқ. Иккаласи яшайди... Уйни ким ҳам ивирситарди. «Кетиш керак»... Аёл эшикка қараб юраги увишди. Қаёққа кетади? Хона ичида бироз айланди. Наҳотки, ҳаммаси тамом, йўқ, нимадир қилиши керак. Нима қилсин, кир ювсинми? Аёл хаёлига келган фикрдан севиниб кетди. Кир ювади, то дармони кетгунча кир ювади. Эри ва ўзининг қишки-ёзги кийимларини, кўрпа-ёстиқ жилдларини, адёлларни йиғиб олди. Дазмоллаб қўйган кўйлакларни ҳам ваннага ташлади. Аслида кир буюмнинг ўзи йўқ... Кир ювиши керак, кир. Ҳамма кирларни ювиб ташлаши керак.

Эр хонасидан чиққанда, ҳаммаёққа ювилган кийимлар осиб қўйилган эди.

Аёл эрини кўргач, кечки овқатга уннаши лозимлигини эслади. Нарибери кечлик қилдилар.

Тун. Мунча азоб экан, ғам туни... Юраклар ёнма-ён, вужудлар бир-бирига тегиб кетишдан ҳайиқади. Жон қоврилади, кўзлардан ёш қуйилади. Аёл бу азобга чидаёлмасдан қўлини эрининг қўлига қўйди. Шу заҳоти иссиқ бир кафт қўли устига тушди. Куйдирди. Аслида эрининг ўзи шундай қилмоқчи эди, аммо ички бир ғурур, балки қайсарлик бунга изн бермаётганди. Аёл қўлини шартта тортиб олди. Чунки у кетиши керак...

Ўттиз тўққизинчи кун... Аёл «Бугун кетаман, албатта, кетаман», дея ўрнидан турди. Юзини ювиб, эрига кўзи тушди-ю, юраги тўкилиб кетди. Наҳотки энди бегоналардай яшашса? Наҳотки энди бу уйда... Эшикни очди. Кетиш... нақадар даҳшат. Остона ҳатласа тамом, бу уй юзини умрбод кўрмайди. Уй ичидан қандайдир бир куч келди-да, аёлни остонадан ҳатлашга қўймади. Қўллари ўз-ўзидан эшикни ёпиб қўйди. Аёл яна эрининг ёнига кирди, севган кишисига бегона бўлиб яшагандан ўлган афзал эмасми?!

Эри гўё ҳушсиз ётарди. Китоблар, газеталар қатидан излаганини тополмади шекилли, китобхонасига кирмай қўйди. У бутунлай умидсизликка тушган эди. Аёл учун эса чинакам дўзах азоби энди бошланганди.

Узун кун тугади, тун кирди, еру осмоннинг зулмати шу хонага йиғилди. Аёл ҳушига келганда хона зим-зиё эди. Кўнгли алланечук беҳузур бўлди... Ўқчиди. Қайд қилай деса, ичида ҳеч вақо йўқ. Ўқчиқ зўридан зардоб қусди. Эр ўрнидан туриб чироқни ёқди, қўрқиб кетди. Хотинини бундай аҳволда илк бор кўраётгани учун эсанкираб қолди. Зудлик билан дўхтир чақиртирди. Аёлини текшираётган дўхтирнинг хотиржамлигидан зардаси қайнади. Врач эса бамайлихотир, "Ҳечқиси йўқ, ҳомиланинг таъсири, тезда ўтиб кетади", деди. Эр-хотин бир-бирларига қараганча қотиб қолдилар. Дўхтир тиббий жиҳозининг қора чизиқларига узоқ тикилиб, «Ҳомила қирқ кунлик бўлибди», деди.

Тонг ёришди. Улар қирқ кун ғам чилласида ўтирдилар.

Барно РАҲМОН

Алишер НАВОИЙ

СЕН АГАР ТАРКИ ТАМАЪ ҚИЛСАНГ, УЛУҒ ИШДУР...

Йигитликда йиғ илмнинг махзани,
Қарилик чоғи сарф қилғил ани.

* * *

Сен агар тарки тамаъ қилсанг,
улуғ ишдур буким,
Олам аҳли барча бўлғай бир тараф,
сен бир тараф.

* * *

Кимки бир кўнгли бузуғнинг
хотирин шод айлагай,
Онча борким, Каъба вайрон бўлса,
обод айлагай.

* * *

Бу коргаҳда хато келмади чу
бир сари мўй,
Хато менинг назаримдандур,
хато кўрсам.

* * *

Агар золимга йўқдур шоҳдин бок,
Эрур ул хушдилу, мазлум ғамнок.

* * *

Агар кимсадин зоҳир ўлса ёмон,
Кўрар ҳар неким,
зоҳир этди ҳамон.

* * *

Агар тузлук ўлса кишининг иши,
Не васф айлай олғай ишини киши.

* * *

Аблаҳ ани билки,
оламдин бақо қилғай тамаъ,
Аҳмақ улким, олам аҳлидин
вафо қилғай тамаъ.

* * *

Яхши кишилар бирла
тутар бўл суҳбат,
То бергай амон шарирдин
ул суҳбат.

* * *

...аждаҳони ишқ этар мўр.

* * *

Айлама ўз раъйингга кўп эътиқод,
Муътамад эл раъйидин иста кушод.

* * *

Асра ўзунгни биров озоридин,
Кимсага озурдалиқ изҳоридин.

* * *

Агар ҳикматга бўлса илтифотинг —
Ки, бўлсун Нуҳ умрича ҳаётинг!

* * *

Адаб кичик ёшлиғларни улуғлар дуосиға сазовор этар.

* * *

Бийиклик келди ҳимматдин нишона,
Ки, ҳимматсизни паст этди замона.

* * *

Бўлса керак фикр ила шоҳи замон,
Яхшига яхшию, ёмонга ёмон.

* * *

Беишқ улусқа ком уйқу,
Ишқ аҳлиғадур ҳаром уйқу.

* * *

Бефойда иш натижа бермас.

Минг бир ҳикмат

* * *

...бу гулшан аро
гул бутмас эрмиш хорсиз.

* * *

Бурунғи йиллар ошлиқни яхши асрангким, сўнгги йилларда ярағай.

* * *

Вафосиздур замон аҳли,
замонда не вафо бўлғай,
Вафо аҳли булардин
гар вафо истар, эрур нодон.

* * *

Дардим оғирроқ тоғдин,
хошокдин жисмим енгил.

* * *

...дардқадур чора сабр.

* * *

Гар йўқтур адаб,
не суд олтун унидин,
Элнинг адаби
хушроқ эрур олтунидин.

Чўлпон таваллудининг 110 йиллиги олдидан

САЙЁҲ ДАРВЕШ ЧЎЛПОН ЭКАН...

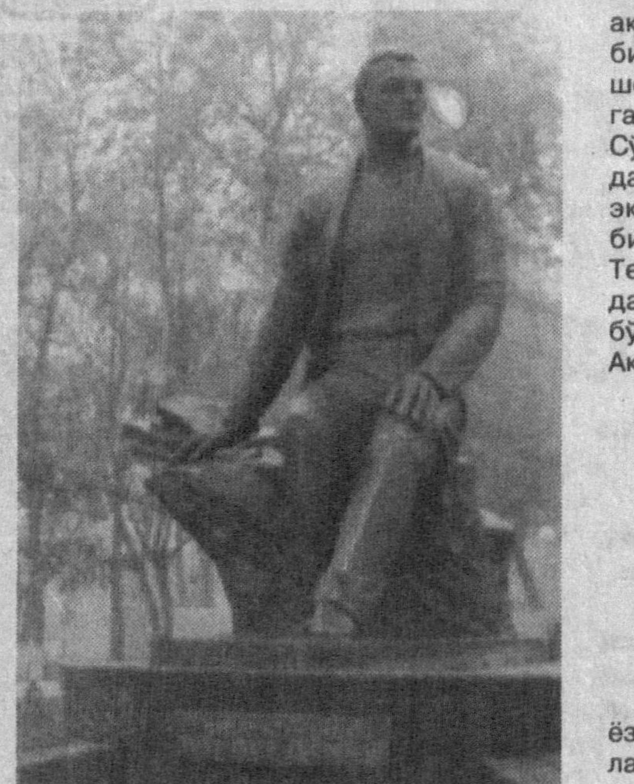

Чўлпон ўз ижодини 1913 — 1914 йиллардан бошлагани мутахассисларга аён. Унинг ўша йиллар матбуотида эълон қилган мақола, шеър, ҳикоя, сафар таассуротларига турли тахаллусларни қўйгани ҳам маълум. Бироқ ҳали ҳам унинг талайгина тахаллуслари мутахассислар эътиборидан четда қолмоқда.

1986 йили Андижонда шоирнинг синглиси — Фоиқа опа ва у кишининг ўғли зукко олим Ўктам ака Мирзахўжаев билан қилган суҳбатимиз чоғида Опа акасининг ижоди ҳақида кўзларида ёш билан тўлқинланиб сўзлар экан, талай шеърларини ёддан ўқиб берди. "Акамга шоирлик отамиздан ўтган", деди у. Сўнг яна: "Онамизни тўлғоқ тутган пайтда уйга бир лўли хотин келиб қолган экан. У чақалоқнинг йўлдошини теша билан кесгани учун акамнинг исмини Тешабой деб аташган экан, лекин дадамиз ўғлимизнинг исми Абдулҳамид бўлсин деб шу исмни қўйган эканлар. Акам раҳматли шу исмда ҳам нарсалар ёзганлар. Яна Суқсувий деган тахаллуслари ҳам бўлган", деди.

Фоиқа опанинг шу сўзлари доим ёдимда бўлгани учун мазкур тахаллусни матбуотдан, турли архив ҳужжатлари орасидан излай бошладим. Ниҳоят, "Садойи Туркистон" газетасини варақлай туриб, бир хабарга кўзим тушди. Газетанинг 1914 йил, 5 ноябр сонида "Жавоблар" сарлавҳаси остида: "Сайёҳ (Чўлпон)..., А.Сулаймон афандига: ийди шариф муносабати ила ёзилган мақолангиз кечикиб қолди..." дейилади.

Шундан сўнг "Сайёҳ" имзоси билан эълон қилинган Чўлпон асарларини излай бошладим. "Интилганга толе ёр, излаган топади" деганларидек, ниҳоят, мақсадга эришдик. "Садойи Фарғона" газетасида "Сайёҳ дарвеш" тахаллуси билан босилган уч шеърга кўзим тушди. Ушбу шеърларни кўздан кечирар эканман, Фоиқа опа кўз олдимдан ўтди ва Чўлпон ички тахаллус сифатида "Суқсувий" сўзини ишлатганига иқрор бўлдим, "Суқсув" сўзининг маъносини Фоиқа опадан сўрамаганимга афсусландим. Шеърларнинг иккитаси маърифатпарварлик руҳида ёзилган. Уларда Авлоний, Тавалло каби шоирлар билан бирга, Фузулий ва Шарифжон махдум Мўътасим Бухорийнинг таъсири ҳам сезилади. Учинчиси, "Муаммо" деб аталади. Назаримда, ушбу шеър ўзбек зиёлилари ва матбуотининг чор ҳукумати томонидан қўйилган қоровули Н. П. Остроумовга бағишланган. Чунки айни шу шеър босилган пайтда "Садойи Туркистон" газетасида Перм шаҳридаги диний мактаблардан бирига ўт тушганлиги ҳақида хабар босилиб, унда мактабнинг черкови "бутхона" деб таржима этилгани учун газетанинг ношир ва муҳаррири Убайдулла Асадуллахўжаев, газета ходими Абдурауф Музаффарзода "Туркистон вилоятининг газети"да танқид қилинади. Улар Остроумов томонидан судга берилади. Суд жараёни даврида ўзбек зиёлилари Остроумовнинг қилмишидан норози бўлиб, маҳаллий газеталарда ўз фикр-мулоҳазаларини билдирадилар. Хусусан, "Садойи Фарғона" газетасида "Мулло А." имзоси билан "Ўринсиз ҳужум ва хавф" мақоласи чиқади. Муаллиф Остроумовнинг талвасали чиқишига қараб: "Таассуф! Минг бир мартаба таассуф! Остроумов каби ўруcларнинг катта олимлари ва хослари тарафидан мусулмонларға мундоғ ҳужумлар бўлса, ажабо ўруснинг авоми қандоғ ҳужумларда бўлинур?

...Хулоса, Остроумов жавобларининг ҳужуми ўрунсиз ва хавфи бўш хавф бўлуб, мусулмонларға ноҳақ ифтиро ва тухматдур", дейди.

Чўлпон эса, бу шахснинг фаолиятини чеклайдиган бирон восита — куч йўқми, деган фикрни ўртага ташлайди, қолгани зукко ўқувчилар эътиборига ҳавола. Биз Фоиқа опанинг сипоришларини кеч бўлса-да, бажардик, холос.

ЧЎЛПОН

МАҚОЛАИ МАНЗУМА

Қачон биз уйғонурмиз, во дариғо, хоби ғафлатдан,
Қачон бош қурторурмиз бу жаҳолат, бу зулматдан.
Ғулуминг боғу дорина мўхарраб еллар эсмишдир,
Душурмишдир у елларни бизни ортқа жумла миллатдан.
Макотибу мадрасада улуминг вор фақат исми,
Асар-да қолмағон буларда фандан, илму ҳикматдан.
Ўқур толиб мадорисда йигирма ёки ўтуз йил,
Чиқормас бир натижа бовужуд бир бунча меҳнатдан.
Риёйинг зўр ҳунардир, бизда ҳам жиъли башошатлар,
Лаҳза дам уранлар қолмағон бизда ҳақиқатдан.
Китоби Ҳақ ичинда ҳар саодат вор экан амо,
Қидирдиқ биз саодатни машойихдан, тариқатдан.
Бизим дардларга дармону даво роҳи паямбарда
Экон, лек юз чувирдиқ биз аҳодис ҳамда суннатдан.
Бизи бир нуқтая жамъ этмиш экан Саййидул кавнайн,
Калом бизни юза бўлди, ойирди роҳи ваҳдатдан.
Биза Оллоҳ муроди йўсир экан динда ва лекин биз
Дина зам айладик чўқ шай хурофот ҳамда бидъатдан.
Шариатча иймони мўътабар чўқ аҳли мазҳабни,
Дедик: кофиру, бадтар аҳли ширку, аҳли бидъатдан.
Гўё тордур худойинг жаннати, бир биз бошқани,
Қўмуқ фикриндамиз маҳр куфр-ла дор жаннатдан.
На даглу ғам, бало, меҳнат, жафолар кўрмади, дерсиз.
Бизим афкоримиздан на қадар зот аҳли сиқатдан.
Агар, эй Суқсувий, даъвонг эса чинлаб мусулмонлик,
Дема Оллоҳ ибоди маҳрум ўлур баҳри раҳматдан.

Сайёҳ ДАРВЕШ

1914 йил, 13 июн

ТАЪЛИМ

Таълимдур жамиъ миллатнинг боиси умроний,
Таълимдур эдан осмона тарфиҳ жумла инсоний.
Таълимдур ақл-ла фикри танвир айлая қувват,
Таълимдур веран ҳар мустаҳила исм илкини.
Таълимдур бани башарни қутқарғон қайд асоратдан,
Таълимдур маҳсул жумлая омоли дунёий.
Таълимдур бу асрнинг моли ҳам аслаҳаи ҳарбий,
Ўлур мағлуб таълим айлаян ақвома уммоний.
Таълимдур бизни фозил ўлан хисолат баҳойимдан,
Таълимдур мусаххар мафиҳоси бирла дунёни.
Ҳақиқатда падар улдур эдар авлодини таълим,
Эдар бу йўлда ғайрат ҳарбдир вор эса виждони.
Ғазодур жониға, эй Суқсувий, таҳсили илм этмак,
Ўқутмак меҳр ила, шафқат ила мактабда сибёний.

Сайёҳ ДАРВЕШ

1914 йил, 15 июн

МУАММО

Қолур даҳшат-ла ҳайратда ҳамон бу ақли инсоний,
Тааққулу ташаккур айласа аҳволи дунёни
Ки, бир жоҳилу бадфикрат киши иззатдадур доим,
Жаҳонни дитратадур уламоларнинг зору афғони.
Билан кўбдур буни, йўқдур фақат сирина воқифлар,
Замониё латиф, Раббим этмаса ҳал бу муаммони.
Сономишдир буни уламолар-да, чўқ дақоиқдан,
Фақат ҳеч кимса қилмади буни ҳалинда даъвони.
Балодур бу муаммо, ҳали ҳам ўлдуқча мушкулдир,
Киши йўлдан чиқорди, ўлмаса тақдири Раббони.
Диёрсанг, Суқсувий, олама ҳикмат, жоҳила молий,
Беруб тасвия айларсан булар бийнинда мезоний.

Сайёҳ ДАРВЕШ

1914 йил, 22 июн

Нашрга тайёрловчи:
Сирожиддин АҲМАД

Луғат

Жиъли башошат — сохта қувониш; **ғулум** — илм; **мўхарраб** — бузғунчи; **йўсир** — тўкинлик; **аҳли сиқат** — ишончли кишилар; **Саййид ул-кавнайн** — икки дунё улуғи; **маҳр** — солиқ; **дагли** — қандай; **тааққул** — фикр юритиш; **ақвом** — қавмлар; **тасвия** — келиштириш, мослаштириш; **тарфиъ** — юксалтириш; **танвир** — ёритиш; **қайд** — асирлик, бандилик; **мустаҳила** — ҳосил, натижа; **мафиҳо** — ички; **ғазо** — жанг, уруш.

ОРЗУЛАРИ УФҚИ НУРАФШОН

Нигоҳ

Жавонимдаги китоблар орасида қадрли, болалик йилларимни эслатиб турувчи мўъжаз китобча бор. Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриётида чоп этилган, дастхат билан совға қилинган бу китобча юрагимга жуда яқин. Ундаги "Қадрли синглим Курбонбикага! Катта ижодий муваффақиятлар ва энг ёруғ тилаклар билан", деган сўзлар ҳамон менга оқ йўл тилаб, қадамларимни кузатиб, хато ва камчиликларимни тузатишга шай тургандай. Орадан ўтган йигирма тўрт йил давомида "Меҳрибонлик", "Сирли оҳанглар", "Песня на три голоса", "Ҳаёт, мамот ва Қосимбек", "Жон фидо", "Нафасим" номли шеърлар, ҳикоялар, қиссалар тўпламлари ўқувчилар қувониб қўлга олган китоблар бўлди.

60-йилларда, болалик пайтимда, қўлида кичик сумкача, узун сочлари чиройли турмакланган сарвқомат Гулчеҳра опани учратганимда қувониб, дарров салом берардим. Мактабни тугатиб, туман газетасига ҳарф терувчи бўлиб ишга кирдим. Шу баҳона Гулчеҳра опани газетада эълон қилинган шеърларини кўчириб, яқиндан танишиб олдим.

Тонгнинг зилол нафасин ичиб,
Бир илиқлик югурди танга.
Қизғин меҳнат, гўзаллик билан,
Баҳор келди Ўзбекистонга

каби юракка тез етиб борадиган сатрларини ўқиб, шоиранинг кўпгина мисраларини ёд олардим.

Дард йиқитди мени, дейсан азизим,
Йўқ!
Дард тикка турғазсин бизни оёққа,
Ахир,
Ҳамма дарди борлар йиқилиб қолса,
Дунё
Дарди йўқлар билан борар қаёққа?!

Бу шеърни ўша пайтлар қандай ўқиган бўлсам, шундай ёдимда қолган. Баъзан адашиб, ҳаёт синовлари шошириб қўйган пайтларда ушбу сатрлар ёдимга тушган.

Гулчеҳра Раҳимова билан бир жамоада, туман газетаси таҳририятида бирга ишлаган кезларимизда ўзига хос феъли борлигига, ҳар бир ёзган сатри устида қаттиқ меҳнат қилишига гувоҳ бўлганман. Қизғин иш жараёни, хизмат сафарлари, оила ташвишларидан вақт орттириб, ҳароратли шеърлар ёзар, таҳририятда мушоиралар ўтказар, олис қишлоқларга бориб газетхонлар билан учрашувлар ташкил этарди.

Мустақиллик табиатан жўшқин, қалби ҳайратларга тўла шоирани қайта кашф қилди.

Бўлмас табиатнинг пешонаси тор,
Муҳими: одамлар оёққа қалкди.
Қилган хатоларга бўлдимки иқрор,
Демак: оқаради косаси халқнинг —

дея юртдошларимиз ҳаётидаги, онгидаги ўзгаришларни қаламга олди.

Бўлармиди муҳаббат — мулким,
Шу эл учун куймаганимда,
Мен Гулчеҳра бўлмасдим балки,
Халқим жондан суймаганида.

Ижодкор ҳаёт синовларига дуч келган дамларда қаламни ўзига ҳамдам, оппоқ қоғозни сирдош, деб билади. Қалбига куч-қудратни, ижод иштиёқини шеъриятга бўлган чинакам ихлоси, муҳаббати беради.

Куёшда йўғрилган ҳар битта куним,
Қайта туғилгандан хабари борми?
Жоним — қалам-қоғоз, безовта туним,
Ўтди шулар билан умримнинг ярми.

Бу дунёнинг қувонч-у ташвишларини кимдир ўйлаб, кимдир ўйнаб, яна кимдир йиғлаб енгади. Шоира умр йўлларида дуч келган нотекисликлардан нолиб юрмайди, балки унинг ўй-ташвишлари, умид-ишончи қаламидан шеър бўлиб қуйилади.

Ўзбекистон Қаҳрамони Тўлепберген Қаипбергенов Г.Раҳимованинг "Жонфидо" китобига сўзбошисида шундай ёзади: "Халқнинг дилидаги, тили учидаги гапларни айтишга чоғланган ижодкорга замин қорин ғамида юрган "чумолилар уя"си, кўк эса қуруқ бўшлиқдан иборат чексиз макон бўлиб кўринмайди. Оралиқдаги жуда яқин ва жуда узоқ масофаларни кўриш, эшитиш, ҳис қила билиш учун одамда тийрак кўз ва теран ақл-идрокка айланган қалб чироғи бўлиши керак. Руҳан тетик қалб изтироблари бу — довул ва селларда синмайдиган қалб кўзи — ақл чироғи. Бу — она-Ватан. Ота-боболаримиз мангу бош қўйган азиз тупроқ... "Жонфидо"ни ўқиганимизда кўз олдимдан мана шулар ўтди ва Гулчеҳранинг поэтик фалсафага уриниши, баъзан ютуққа эришгани унинг келажагига умид уйғотди".

— Болалигимдан шеърлар ўқиб, машқ қилишга иштиёқим баланд эди, — дейди шоира. — Тўрткўл туман газетасида, "Хоразм ҳақиқати" вилоят газетасига ёзган машқларимни юбориб турардим. 7-синфда ўқиб юрганимда "Хоразм ҳақиқати"дан шоир Раҳим Бекниёз имзоси билан: "Шеърларингизни газетада беришга тайёрладик", деган мазмунда жавоб хати олдим. Ўша мактуб, газетада чоп этилган илк шеърларим менга ҳар қандай катта асардан кўра азиз ва қадрли туюлган. Уни ўқиган пайтимдаги ҳаяжон ва завқни ҳануз юрагимнинг азиз мулкидек асрайман. Кейинчалик, "Гулистон", "Шарқ юлдузи" журналларида чиққан шеърларим, Тураб Тўла, Шукур Холмирзаев, Рауф Парфи, Қурбонбой Қулимов каби таниқли шоирларнинг суҳбатлари, ижодлари ёшлик йилларимда шеъриятнинг сўқмоқларидан одимлашимда катта куч бўлди. Тўрткўл элга кўп ва бақувват ижодкорларни берган. Уларнинг ташаббуси билан ташкил этилган мушоиралар эса дадилроқ бўлишга, ўқиб-изланишга далда берар, шеъриятдек буюк мўъжизага эътиқодимизни оширарди.

Инсон қалби кенгликларини теран англай олиш, ифодада аниқликка, ростгўйликка интилиш шоиранинг асосий мақсади бўлганини унинг шеърлари исботлайди. Қалбан эзгуликка тайёр инсонгина Ватани, ватандошлари учун содиқ дўст, фидойи, ҳар қандай заҳматларга бардошли бўлишга қодир.

Ҳижрон на қилади ҳурлик элида,
Бахт иссиқ дийдорга қачон қонади,
Мен шарҳлаб берайми туннинг тилида,
Чироқлар тонггача не деб ёнади?..

Бугун Гулчеҳра Раҳимова Қорақалпоғистон Республикаси Ёзувчилар уюшмасида адабий маслаҳатчи сифатида фаолият кўрсатаркан, ижоди гуллаб-яшнаб, мухлислар кўнгилини шод этмоқда. У фаол жамоатчи сифатида ижодий тадбирларга доимо бош-қош. Ёшларга сабоқ бериб, бир пайтлар оқ йўл тилаган устозларидек камтар бўлишга, билганларини ўргатишга ҳар дам тайёр. Мунаввара Юсупова, Ўғилжон Нуриллаева, Тоҳир Рўзибоев, Рўзигул Эгамбердиева каби ёш шоиралар, эндигина шеърият чаманзорларига кириб келаётган Шаҳло Ромонова, Турсуной Жуманиёзова, Саодатжон Рўзибоева, Темур Давлетов сингари қаламкашлар Гулчеҳра опанинг холис баҳосини, маслаҳатларини олишга иштиёқманд.

Гулчеҳра Раҳимовага "Қорақалпоғистон халқ шоири" унвони берилганини эшитиб, шогирдлари унинг хонадонига шошилдик. Бизни шоиранинг 86 ёшни қаршилаган онаси Тўхтажон опа хурсанд бўлиб кутиб олди. Умр бўйи яхшиликлар тилаб, парвонаси бўлган қизининг юксак унвон соҳибаси бўлганидан, қалбидаги орзулари ушалганидан онаизор беҳад шодлигини кўриб кўнглимиз кўтарилди. Бир пайтлар шоиранинг волидасига мурожаат этиб битган қуйидаги сатрларини эсладик:

Орзуларим уфқи нурафшон,
Гарчи йўли бўлса-да қийин.
Оқ йўл тиланг менга, онажон,
Мен бахтимни синаб кўрайин.

Гулчеҳра Раҳимова, ҳар доимгидек, ўзи севган, ихлосу эътиқод қўйган элининг орзу-умидларини куйлаб, қадрлаб ижод қилиб келаётир. Зотан, умрнинг ҳар дақиқаси чинакам ижодкор учун қадрлидир.

Курбонбика ЮНУСОВА

Истиқлол эркин ижод имкониятини яратиб берди. Ҳозирги ўзбек адабиётида қизғин кечаётган ўзгариш ва янгиланиш жараёнлари шундан далолат бериб турибди. Айни пайтда, жаҳон адабиётининг сара намуналари она тилимизга таржима қилиниб, чоп этилаётгани ҳам ижодий изланишларнинг самарали кечишига туртки бўлаётир. Таниқли шоир Турсун Али билан суҳбатда дунё халқлари адабиётларининг, хусусан, шеъриятнинг ўзаро таъсири ва бунинг шоир ижодидаги белгилари, таржима масалалари хусусида сўз юритилади.

ШЕЪРИЯТ — КЎНГИЛЛАР РОЗИ

Ижодкор ҳузурида

— Бирор-бир миллий адабиёт ўз қобиғида ривожлана олмайди. Инсоният бадиий тафаккури барча замонларда ўзаро таъсир, ижодий муомала-муносабатлар орқали юксалиб борган. Шу нуқтаи назардан қараганда, бугунги адабий жараёнда қандай ўзгаришлар, янгиланишларни кўрасиз?

— Ҳозирги ўзбек шеъриятида янгича руҳ, янги фалсафа яққол кўриниб, ўзининг теран ифодасини намоён этаётир. Изланишлар шаклига, турфа хиллигига қарамай, инсон руҳиятини замонавий услубда бадиий тадқиқ этишга қаратилган. Бу, албатта, ўқувчидан нозик дидни, ўткир зеҳнни, қолаверса, жаҳон адабиётидан хабардорликни талаб этади.

Дарвоқе, машҳур япон адиби Кавабата Ясунари "Гўзалликнинг кашф этилиши" мақоласида: "Ҳозирги замон цивилизациясига қўшилиш бошланган пайтда кескин парвоз юз берди, иқтидорли ёзувчилар пайдо бўлди. Лекин улар ўзларининг ўсмирлик йилларини ғарб адабиётини ўрганиш ва ўзлаштиришга бағишлашлари керак эди. Бу ёзувчилар умрларининг ярмида маърифат билан шуғулландилар, шунинг учун уларнинг кўплари япон ёки шарқ адабиёти руҳида ёзилган асарларида такомилга эриша олмадилар", деб куйиниб ёзган. Ҳақиқатдан, бугунги иқтидорли ёш шоир дунё адабиётини ўрганмасдан туриб шеърхонни ҳайратлар дунёсига олиб киролмайди.

Шу маънода, мен бугунги ижод жараёнига хос бўлган икки жиҳатни таъкидлаб ўтишни истардим. Бир муҳим жиҳат шуки, истеъдодли ижодкорларимиз дунё адабиётини ўқишаётир, ўзлаштиришаётир, сараларини танлаб она тилимизга таржима қилишаётир. Бундан нафақат уларнинг ўзлари наф кўрмоқда, яъни қаламлари чархланиб, бадиий тафаккури кенгаймоқда, балки китобхонлар оммаси ҳам чинакам бадиият намуналаридан баҳраманд бўлишмоқда. Бироқ ўзбек шеърияти намуналарининг жаҳон тилларига таржимаси суст кечаётганидан кўнгил бир қадар тўлмайди. Ахир, бизда дунё адабиёти билан беллаша оладиган шеъриятимиз бор!

Тўғри, канадалик таржимон, адабиётшунос Гарри Дик ҳазрат Навоийнинг "Лисон ут-тайр" достонини инглизчага ҳаммуаллифликда таржима қилди. Ҳамид Исмоил Алишер Навоий ва Машраб ғазалларини Парижда чоп эттирди. Ёш шоир-таржимон Аъзам Обид элликка яқин ижодкор шеърлари жамланган "Осиё оҳанглари" тўпламини тайёрлаб, инглиз тилига ўгириб, нашр эттирди... Бироқ бу каби мисолларни ҳечам қониқарли деб бўлмайди. "Замонавий ўзбек шеърияти ҳозирги америка шеърияти учун "ўзгача"дир, унга қараб америкалик шоирлар ўзларининг ишларини янгича баҳолаши, у билан "мулоқотга киришиши" мумкин. Албатта, бунинг учун биз ўзбек шеъриятини америкаликларга (балки фақат уни қабул қилишга қодир мухлисларга) етказишимиз шарт", деб ёзади Мичиган университетининг ўқитувчиси Рэйчел Харел "Жаҳон адабиёти"даги мақоласида.

Муҳими эса, бугунги ўзбек шеърияти жаҳон адабиётидан ўрганиб, жаҳонга чиқиш иштиёқида.

— "Сокин ҳайқириқ" номли тўпламингизда япон, хитой, виетнам халқлари шеъриятларига хос хусусиятлар кўзга ташланади. Бу усулларга мурожаат қилишингизнинг сабаби нимада?

— Адабиёт, умуман, санъат янгиланиб турмаса, кўлмакка айланади.

Бугун шеърият тобора янгиланиб бораяпти. "Аслида адабиёт янгиланмайди. Сўзга, инсонга, фикрга, гўзалликка бўлган тасаввур янгиланади", дейди ёзувчи Назар Эшонқул. Ҳақиқатдан, адабиётни янгилаш учун ижодкору ўқувчида тасаввур янгиланиши керак. Ўшанда адабиёт ўз-ўзидан янгиланади. Зотан, ҳар бир даврнинг ўз ранг-рўйи бўлганидек, ўз шеърий шакли ҳам бўлиши табиий. Бугунги ўқувчи руҳиятнинг турфа рангларини, турфа кўринишларини акс эттирувчи шеъриятни истаб қолган. Шу боисдан ҳам, дунё адабиётида бўлгани каби ўзбек адабиётида ҳам инсоннинг руҳий оламини тадқиқ этишга уриниш кучайиб бораётир.

Менга хитой, япон ва виетнам шеърияти қисқалиги, табиат орқали кўнгил суратини бериши, ҳар бир сатрдан сўнг кутилмаган сатр келиши билан, сатрлар орасидаги масофанинг, маъноларнинг теранлиги, ҳолатлар гармонияси (айниқса, хитой шеъриятида) жуда ёқади. Биласиз, мумтоз хитой шеъриятидан таржималар қилганман. Айниқса, "Хитой пейзаж лирикаси" китобидан кўп фойдаланганман. Бошқа Шарқ халқлари каби хитойлар ҳам шеърий тимсолларни, сўзнинг кўп маънолилигини, маъно товланишларини яхши кўришади. Шеъриятда ҳар бир дарахт, гул ва майсанинг ўз рамзий маъноси бор. Масалан, қарағай-сарв маънавий, руҳий қудрат ва узоқ умр, ҳаётсеварлик тимсолидир.

Қарағай тебранар
Қояда ёлғиз.
Далада шамоллар эсар шитоб, тез.
Нақадар
Қаҳрли увиллар довул.
Синдирмоқчи бўлар
Қарағайни ул!
Қиш келар,
Бешафқат қиров ҳам, муз ҳам,
Қарағай барига чидайди бардам.
У писанд қилмайди аёзни нечун?
Қарағай-сарв
Кучли бўлгани учун!

Япон шеъриятини эса, асосан, хокку ва танка каби шеър усуллари белгилаб туради. Ҳар икки шеър шакли шоир қалбидаги туғён, табиат манзараси орқали тасвирланган руҳиятнинг мусаввирона сувратлари. Бу икки шеър шакли япон адабиётида жуда қадимдан мавжуд. Уч ва беш сатрдан иборат бу шеър шаклларида ҳодиса айтилмайди, балки сувратланади:

"Хазон фасли келди!"
Кулоғимга шипшиди шамол
Шундоққина бағримда ётиб.

Ушбу уч қаторда бутун бир қисмат кўрсатиб берилаётир. Бу япон шеъриятининг теранлиги ва гўзаллигидир. Бугунги виетнам шеъриятида ҳам, хитой ва япон поэзияси янглиғ, манзара билан кўнгил суврати акс этади:

Бананни яшнатар қуёш иссиғи,
Оқшом салқинида анқийди хушбўй.
Япроғи букланган қоғоз сингари —
Унга битилгандир севги мактуби
Муҳаббат мактубин очгил, эй шамол!

XV асрда яшаган виетнам шоири Нгуен Иайнинг ушбу шеърини ўқиганимда шарқона сўз санъатининг ифорли назокатини ҳис этаман. Туйғулар сувратини сўзнинг ибтидоий моҳиятидан келиб чиқиб тасвирлаш, сўзнинг саркаш табиатини оҳанг, шакл ва талаффуз орқали намоён этиш виетнам шеъриятининг энг намунали хусусияти саналади... Бу шеъриятда инангу шеър шакли ривожланган. Бу шивирлаб айтиладиган шеър туридир.

— Хорижлик олимларнинг аксарияти "Ўз адабиётимиздан чарчадик", қабилидаги мулоҳазаларни айтишади. Бинобарин, дейлик, Янги Зеландияда яшовчи сўз санъати мухлислари дафъатан ўзбек адабиётига ихлос қўйиши мумкин. Адабий асарларни мунтазам равишда айирбошлаш замони келмадимикан?

— Юқорида айтиб ўтганимдай, адабиёт ҳамиша янгиланиб туриши керак. Бадиий асарнинг ўзагидан тортиб, илдизигача янгиланса, жозибаси, сеҳри ортади. Ўшанда китобхонлар ҳам, адабиётшунослар ҳам чарчоқни ҳис этишмайди. Колумбиялик адиб Габриэл Маркес асарларини қизиқиб ўқишимиз ёки бразилиялик ёзувчи Паоло Каэлонинг "Алкимёгар" романини уч ижодкоримизнинг таржима қилгани, яна кўплаб хорижий адабиёт намуналарини ўз тилимизда ўқишимиз — янгиликка интилишимизнинг далилидир.

Адабиёт бир миллатга, бир юртга эмас, инсониятга хизмат қилиши керак. Бизнинг адабиётимиз нафақат Янги Зеландияда яшовчи сўз санъати мухлислари, балки дунё сўз санъати мухлисларининг эътиборига тушишини хоҳлайман. Энг яхши асарларимизни саралаб, таржима қилишимиз, интернет сайтларига киритишимиз лозим. Энди "Олма пиш, оғзимга туш", дейдиган даврлар ўтди.

— Бадиий асар — интеллектуал мулкнинг бир тури, очиғини айтганда, интеллектуал товар. Товарни жаҳон бозорига олиб чиқишни муаллифларнинг ўзи ҳал қилади. Негадир, ижодкорларимиз жаҳон ахборот бозори — интернет сайтларига унчалик қизиқишмайди. Сиз ўзингиз шеърларингизни бошқа тилларга таржима қилдириб, интернет веб-сайтларига киритиш масаласини ўйлаб кўрганмисиз?

— Тўғри, асарини таржима эттириш, интернет сайтларига қўйдириш кўпроқ муаллифнинг ўзига боғлиқ. Таржима муваффақиятли чиқса яхши. Бироқ, кўнгилдагидек чиқмаса-чи?..

1982 йили Ғ.Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида рус тилида ёш ижодкорлар алманахини тайёрлашга киришилганда менинг ҳам шеърларимни москвалик Анатолий Иванушкинга таржимага беришди. У шеърларимни таржима қилиб, "Смена" журналида "Бир шеър танлови"да эълон эттирди. Шеърим ғолиб топилиб, бир туркум шеърларим яна ўша шоир таржимасида "Смена"да чоп этилди. Бироқ бу таржималар мени қувонтирмади. Таржимада гапим бору, шеърим йўқ. Ўша-ўша таржимадан кўнглим совиган. Мени тушунадиган, руҳиятимга кира оладиган таржимон топилса, шеърларим таржима қилиниб, интернет веб-сайтларига киритилишини истардим.

Суҳбатдош:
Баҳром РЎЗИМУҲАММАД

Доимий ҳамроҳ

Ўтган аср жаҳон адабиётининг дарғалари ҳақида гап кетганда шундай бир фикр бот-бот эсланади: XX аср адабиётини уч наҳанг кўтариб туради, булар — Жеймс Жойс, Франц Кафка ва Марсел Пруст. Ўзбек китобхони бу улуғ ёзувчиларнинг ижодлари билан, Истиқлолимиз шарофати туфайли, энди танишиб келаётир. Асарлари, дунёқарашлари кўп баҳсу мунозараларга сабаб бўлган бу адибларнинг ижоди вақт синовидан ўтган, аксарият мамлакатларда олий ва ўрта таълим қўлланмаларидан, дарслик-мажмуалардан аллақачон ўрин олган.

Яқинда Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти Франц Кафканинг "Жараён" романини истеъдодли шоир Вафо Файзулло таржимасида уч минг нусхада чоп этди. Албатта, бу асар бир ўтиришда, бир кечада ўқиладиган роман эмас. Уни ўқиш китобхондан маърифий-адабий тайёргарликни талаб этади.

"Ҳаётда шундай ҳолатлар юз берадики, инсон ўзи дуч келган муаммоларнинг асл сабабларини ташқаридан ёки ўзгалардан эмас, ўзидан, ўз қалби ва онгининг шу вақтга қадар назар ташлаб кўрмаган, назар ташлашга юраги бетламаган туб қатламларидан излаб топгиси келади. Лекин уммон қаърига шўнғийдиган ғаввосликнинг ўзига яраша асбоб-анжоми, маҳорат сирлари бўлгани каби, ўз қалбининг нигоҳ илғамас пучмоқларига сафар қилиш учун ҳам махсус анжомлар, воситалар даркор.

"Жараён" сингари романлар, Франц Кафка тоифасидаги адиблар яратган боқий асарлар эса худди шундай маънавий сафар анжоми, воситаси вазифасини ўтайди", деб ёзади таниқли ёзувчи Хуршид Дўстмуҳаммад "Ҳаракатдан тўхтамаган жараён қиссаси" сарлавҳадаги сўзбошисида.

Китоб сўнгида таржимон В.Файзуллонинг "Жараён" романи ва унинг муаллифи ҳақидаги мақоласи ҳам илова қилинган. Нашрга Баҳодир Карим ва Узоқ Жўрақулов муҳаррирлик қилишган.

Абдулла Қаҳҳор таваллудининг 100 йиллиги

Устоз Абдулла Қаҳҳорни ҳамкорлик қилиш учун киностудияга кўп бор таклиф этишган. Лекин адиб кўнмаган, бу ҳолат ҳужжатларда қайд этилган. Ҳатто "Шоҳи сўзана"ни (1954 йил) экран тилига кўчирганларида ҳам адиб иштирок этмаган. Кўп илтимослардан кейин икки бадиий филмнинг диалогини қайта ишлаб берган. "Истиқлол йўли" (1961) филмининг қаҳрамони уйқусида бепарволик билан "уруғ экилганидан кейин униб чиқади-да!" деб гапириши ёки "Маҳаллада дув-дув гап" (1960) комедиясида Ойпошша "Эркак киши аёлнинг яхши-ёмонлигини қаердан билади?" дегани Абдулла Қаҳҳорни эслатади.

Худди ўша кезлари "Синчалак" қиссасини экранлаштириш режасини тузган киностудия ёзувчини илк бор сценарий ёзишга кўндирган. Дастлаб мустақил асар учун замин бўладиган сценарий ёзиш кўзда тутилган эди. Лекин иш жараёнида қиссанинг барча фазилатларини сақлаб қолишга йўл изланди. Ниҳоят, сценарий ёзилиб, 1960 йилнинг 23 май куни Тошкент киностудиясининг бадиий кенгашида муҳокама қилинди. Йиғилиш стенограммасига қараганда, Абдулла ака бир гал савол билан мурожаат этганлар: "На счёт срока как?" (Кенгаш рус тилида олиб борилган бўлиб, адиб сценарийнинг янги режиссёрлик шакли ёзилишига қанча вақт берилишини билмоқчи бўлганлар). Одатда режиссёрнинг ўзи бажариши кўзда тутиладиган бу жараёнда А.Қаҳҳорнинг ўзи иштирок этиб, сценарийнинг иккинчи қисмида учрайдиган, кенгаш иштирокчилари тилга олган айрим нуқсонларни бартараф этиш ниятида бўлган.

Муҳокама охирлаб қолганида Абдулла ака сўз олиб, ҳар галгидек қисқагина, лўнда гапни айтган ва кенгаш аъзоларига савол билан мурожаат этган: "Мени ташвишга солаётган масала бор: Латиф жуда банд бўладиган кўринади. Демак, у актёр билан бафуржа ишлаш имконига эга бўлмайди. Иложи бўлса, бирор режиссёр ёки бошқа мутахассис актёрлар билан матн устида ишлаши керакмиди. Гинзбургнинг рафиқаси матн устида ишлай оладими? Қандай қилиб тил устида ишлайди? Гапиришни ҳам билмайди-ку" (Ўзбек тилида сўзлаш назарда тутиляпти — Ҳ.А.).

Аҳамият беринг: ёзувчи сўз билан таърифлаган қаҳрамонни экранда бевосита гавдалантирадиган санъаткор ёки ҳаваскор ҳақида фикр юритган. Абдулла Қодирий ҳам "Ўткан кунлар"ни "Кино қилишмоқчи бўлганида" (Ҳабибулла Қодирий таърифи) Отабекни ким ўйнаркин, деб қизиққан, ҳатто "актёр бўлганимда ўзим ўйнардим, ...унинг характерини мендан яхши биладиган киши йўқ", дегани маълум. Шу боис режиссёр Л.Файзиев бош қаҳрамонлардан бири — Қаландаров образини яратишни етук театр ва кино актёри Шукур Бурҳоновга топширгани табиий ҳолдир.

"СИНЧАЛАК"НИНГ ЭКРАНДАГИ ТАЛҚИНИ

Актёрларни танлашда, синаб кўришда ва тасдиқлашда муаллиф — А.Қаҳҳор қатнашмаган кўринади. Режиссёр эса сценарий устида ишлаш дамларидаёқ яна бир марказий образ — Саиданинг қиёфасини, ҳолатини, жўшқин фаолиятини гавдалантиришни ижрочилик санъати билан таниш бўлмаган, эндигина дорилфунун дипломини олиб, филолог сифатида илмий-педагогик фаолиятини бошлашга тараддуд кўраётган Светлана Холдоровага (филм титрида унинг қизлик исм-шарифи келтирилган — С.Ғаниева) топширган. Филмга ёзилган айрим тақризларда унда маҳорат етишмаганлиги таъкидланган эди. Лекин махсус таълим олмаган бу ҳаваскор қизнинг ташқи кўриниши қиссадаги Саида Алиеванинг портретига мос келган, кўпгина эпизодларда ёш ижрочи ўз қаҳрамонининг хушчақчақ кайфиятини, ҳазил-мутойибага бой ҳатти-ҳаракатини кўрсата олган.

Абдулла ака билан Дўрмондаги суҳбатлардан бирида адиб ижро, режиссура ҳақида эмас, сценарий ҳақида мулоҳаза юритганларига гувоҳ бўлганмиз.

Шу ўринда эътиборингизни сценарий муҳокамасида муаллиф матн ҳамда унинг экранда (кадрда ёки кадр ортида) янграшига алоҳида аҳамият берганига қаратмоқчимиз. Бу ерда гап фақат талаффуз ҳақидагина эмас, балки айтиладиган сўз билан тасвир, мизансаҳна, монтаж, кадрлар йириклиги, композиция ўртасидаги муносабат ҳақида кетяпти. Режиссёр ҳам А.Қаҳҳор матнидан унумли фойдаланишни мақсад қилиб қўйган. У Саиданинг фикри-зикри, иккиланиши, шубҳалари, маъюс кайфиятини фақат тасвир билан эмас, кадр ортида янграб турган овоз билан ҳам томошабинга етказишга ҳаракат қилган. Кейинчалик матннинг равон, эҳтирос ила янграшини таъминлаш учун бадиий сўз устаси Сора Эшонтўраеванинг овозидан фойдаланишга тўғри келди. Хуллас, режиссёр қиссада намоён бўлган портретни ёдда сақлаган ҳолда, ташқи қиёфага қараб, инсон характерини аниқлаш назариясидан келиб чиқиб ижрочини излаши кечаги талабанинг суратга олиш майдончасига келиши билан якунланди.

Адибнинг 135 саҳифадан иборат қиссаси 70 бетлик сценарийга, сўнгра 10 пардали филмга айланганида диққат-эътибор аввало ижрога, актёрларнинг аҳил, уюшқоқ гуруҳини яратишга қаратилди. Адиб таърифидаги Саиданинг ташқи қиёфасини Светлана Ғаниева, жарангли овозини Сора Эшонтўраева экранга олиб чиқдилар. Ўз сценарийсидан бироз қониқмаган Абдулла аканинг "мутахассис эмасман", "кино бир олам экан" каби камтаринлик билан айтган сўзлари ҳозир ҳам қулоғимиз остида янграб турибди. Нима бўлганда ҳам адиб китобни бетма-бет сценарийга, филмга айлантириш йўлидан боришни эмас, мазкур асарнинг янги эстетик шаклини излашни афзал кўрган. Бу нарса эса А.Қаҳҳор кино назарияси билан таниш эканлигини ёхуд ўзича оқил ва одил хулосаға келганини тасдиқлайди.

Ҳамидулла АКБАРОВ

Ҳожиакбар НУРМАТОВ

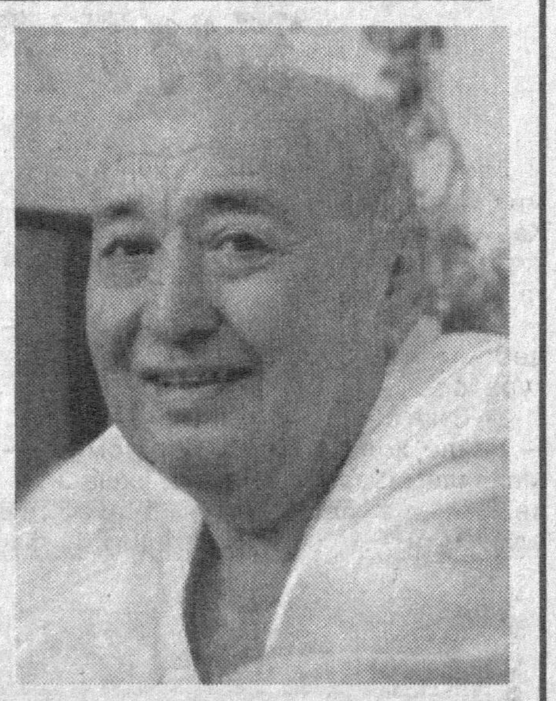

Бешафқат ўлим ўзбек миллий театри санъати ривожига муносиб ҳисса қўшган, Ўзбек Миллий академик драма театри саҳнасида узоқ йиллар меҳнат қилган таниқли актёр, Ўзбекистон халқ артисти Ҳожиакбар Нурматовни орамиздан олиб кетди.

Ҳожиакбар Нурматов 1944 йили Тошкент шаҳрида таваллуд топди.

1968 йили Тошкент театр ва рассомлик санъати институтининг "Драма ва кино актёри" факултетини тугатгач, институт йўлланмаси билан Ҳамза номидаги Ўзбек давлат (ҳозирги Ўзбек Миллий) академик драма театрида ижодий фаолиятини бошлади ва салкам 40 йил шу жамоада самарали меҳнат қилди.

"Алишер Навоий" спектаклидаги Мўмин Мирзо образи актёрнинг театр саҳнасида ижро этган илк роли эди. Шундан сўнг Ибн Сино ("Беруний"), Нодир (Э.Воҳидов, "Олтин девор"), Франс Моор (Шиллер, "Қароқчилар"), Протасов (Л.Толстой, "Тирик мурда"), Фазлиддин (П.Қодиров, "Юлдузли тунлар"), Подколёсин (Гоголь, "Уйланиш"), Муҳбир (С.Аҳмад, "Келинлар қўзғолони"), Елқин (Шукрулло, "Табассум ўғрилари") каби ранг-баранг ролларни ижро этиб, ўзининг бетакрор истеъдодини намоён этди.

Ҳожиакбар Нурматов бир неча йил Аброр Ҳидоятов номидаги Ўзбек давлат драма театрида фаолият кўрсатиб, бир қанча унутилмас образлар яратди. Шулардан бири Алишер Навоий достони асосида саҳналаштирилган "Искандар" спектаклидаги Файлақус образидир.

Санъаткор кино соҳасида ҳам самарали меҳнат қилди. "Пушаймон", "Даллол", "Ёлғиз ёдгорим", "Абдуллажон", "Юзсиз", "Тақдир эшиги", "Осмондаги болалар", "Осмон ҳкин" бадиий филмларида ҳамда "Домла", "Сўнгги ўқ" ва "Шайтанат" каби телевизион филмларда турли характердаги образларни талқин этди.

Ўзбек дублажи санъатини Ҳожиакбар Нурматовнинг бетакрор овозисиз тасаввур қилиб бўлмайди. У "Қирол Лир", "Ишдаги ишқ", "Иф қальасининг маҳбуси", "Иван Васильевич касбини ўзгартиради", "Бобби", "Маҳобхорат" сингари бир қанча бадиий ва телевизион филмларга овоз бериб, мухлислар меҳрини қозонди.

Актёрнинг кино ва театр санъати ривожига қўшган ҳиссаси муносиб тақдирланди. У 1999 йили "Ўзбекистон халқ артисти" унвонига сазовор бўлди.

Бетакрор истеъдод соҳиби, нозиктаб санъаткор, самимий инсон Ҳожиакбар Нурматов қисқа ва мазмунли ҳаёт йўлида ўзидан нурли ва ўчмас из қолдирди. У қолдирган мерос мухлисларини ҳамиша ўзидек юксакликка ундайди, хотираси эса қалбларимизда бир умр сақланиб қолади.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, "Ўзбектеатр" ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси

ЖАВОҲИР САҚЛАГАН ДЕНГИЗ ЭДИ У...

Ҳожиакбар биздан юқори курсда ўқирди. Уни биринчи марта Тўла ака (Т.Хўжаев)нинг репетициясида кўрганман. Ўшанда "Қор маликаси"даги Кэйни ўйнаганди. Моҳир педагог Нина Ивановна Тимофеева ўзининг энг ишонган ўқувчиси Ҳожиакбардаги интилишни яхши кўрарди.

Ҳожиакбар атрофидаги ноҳақликлардан ўзини ҳимоя қила олмайдиган, уларга жавоб қайтаролмайдиган, меҳрга муҳтож, яхши маънодаги ожиз инсон эди. Шунинг учун ҳам мен унга Протасовни (Л.Толстой "Тирик мурда") берганман. Негаки, Протасовнинг изтироблари актёрнинг руҳиятига жуда яқин эди. Протасов ҳам ҳимояга муҳтож одам. У ғала-ғовурга тўла катта майдонда ожиз, ёлғиз қолган инсонга ўхшайди. Бундай инсонлар ҳақида кўп гапиролмайсан... Чунки уларнинг олами одатий гаплардан узоқ.

Балки Ҳожиакбарнинг ўзи ҳам сезмаган бўлса керак, театр саҳнасида ҳамиша шунақа табиатдаги ролларни ўйнади. Чорасиз болакай Кэй, ўзига мутлақо бегона бўлган шуҳратпарастликнинг қурбонига айланган Мўмин Мирзо, бир умр барча сирларини юрагига кўмиб яшаган Фазлиддин ёки ҳаётнинг оддий ўйинларидан бехабар Подколёсин... Агар синчковлик билан кузатсангиз бу қаҳрамонларнинг бари Ҳожиакбарнинг ички дунёсини очиб, унинг ҳақиқатларидан хабар беради.

Ҳожиакбар, аслида кўп роллар учун яралган актёр эди-ю, бироқ томошабинлар бундан бебаҳра қолдилар. Афсус... У Дон Кихот, Гамлет, Лирни ўйнайдиган актёр эди. Дастлаб Мўмин Мирзо образини яратганда бора-бора бу актёр Алишер Навоийни ўйнайди, деб кутишганди. Шунингдек, унинг Подколёсини бора-бора Дон Кихотга, Протасови эса Гамлетга кўтарилиши керак эди. Гарчи саҳнада бу образларни яратиш насиб этмаган бўлса-да, барибир, у ўз ҳаётида Гамлет, Дон Кихот ва ниҳоят Лирнинг қисматини яшаб ўтди. Бу жуда ҳам мураккаб йўл... Ёдингизда бўлса, "Алишер Навоий" спектаклида эрта хазон бўлган Мўмин Мирзога нисбатан "Жавоҳир сақлаган денгиз эди у" дейишади. Ҳожиакбар ҳам ўйналмаган ролларни, орзуларини ўзида сақлаган денгиз эди. У барисини ўзи билан олиб кетди...

Унинг одамларга зиёни тегишини тасаввур қилолмайман, у бу ҳаётда фақатгина ўзига азоб берди. Қайсидир маънода ўз умрини идора қилолмади. Дарвоқе, Ҳожиакбарнинг ўзи иштирок этган "Оқшомдан тушгача" спектаклининг қаҳрамонларидан бири эрига "Биласанми, сен нега чемпион бўлолмагансан, чунки орқангдан югуриб келаётган одамга раҳминг келганидан уни ўзингдан олдинга ўтказиб юборасан," деганидек, у ҳеч қачон рол учун талашмас, спектакл премерасида саҳнага қараб талпинмас эди. Муҳими, у учун ролни яратиш эди. Ҳожиакбар дублёрга қанчалик имконият яратмасин, барибир, ҳамиша дублёрнинг ўйинидан унинг ижроси баланд чиқар, ва албатта, театршунослар Ҳожиакбар Нурматов ҳақида ёзишар эди. У сон учун рол ўйнашни истамаган актёрлардан эди.

Ижодий учрашувлар бўлганда, томошабинлар дастхат олиш учун унинг олдида иймонишарди. Чунки унинг қиёфаси бу нарсаларга бегона одам эканлигини айтиб турарди.

Баъзан таниқли бирор санъаткор ҳақида гап кетса, бу инсондан ёшлар ибрат олишлари керак деб, айтишади. Лекин шахсан мен Ҳожиакбар Нурматов ҳақида бундай деб айтолмайман. Чунки у бошқалар ўрнак олиши учун яратилган инсон эмасди. Ҳеч қачон такрорлаб бўлмайдиган, ўзигагина хос ягона Шахс эди у. Бундайлар ҳаётга бир келади-ю, кетади. Шеър ўқиганда фақат ўзининг кўнглидан келиб чиқиб ўқирди. Қараши ҳам жуда маъюс эди...

Ишонч билан шуни айтаманки, Ҳожиакбар Нурматов Ўзбек Миллий академик театри тарихида ўз муҳрини қолдира олди. Санъаткорнинг бундай улуғ қисмати ҳатто элнинг эътирофига сазовор бўлган кўплаб таниқли актёрларга ҳали ҳам насиб этган эмас!..

Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ,
Ўзбекистон халқ артисти

"ЖУРНАЛИСТ БЎЛИШНИ ОРЗУ ҚИЛАРДИМ"

Учрашув

Дилфуза Раҳимова Шаҳрисабзнинг Ноқи қишлоғида туғилган. Оиладаги тўққиз фарзанднинг бешинчиси. Болаликдан уй-рўзғор юмушларига қарашиб, ўсган. Мактабда ўқиб юрганида орзуси журналист бўлиш эди. Иншони ўхшатиб ёзарди. Аммо радио-телевидениеда Юлдуз Усмонова, Замира Суюнованинг қўшиқлари янграб қолса... хаёли қўшиқчиликка кетарди, қалбида аллақандай ҳислар кечарди.

Ўша пайтларда у бу ҳавас кейинчалик ҳақиқий муҳаббатга, мустаҳкам қарорга айланишини билмасди. Шунинг учун ҳам ёш адабиётчилар танловининг республика босқичигача етиб борди. Ўшанда, суҳбат пайтида адабиётшунос олим Омонулла Маъдаевга "Муножот"ни куйлаб берди. Шунда домла Дилфузага "Консерваторияга кириб ўқисангиз бўларкан..." деганди.

Бу таклиф Дилфузанинг дил тўрида яширин чўғ бўлиб турган қўшиққа муҳаббатини алангалатиб, фикру хаёлини чулғади. Ўқишни битиргач, аввал консерваториянинг тайёрлов курсида таҳсил олди. Дастлабки мусиқий таълим даврида Дилфузага устоз санъаткор Шермат Ёрматов катта ёрдам берди. Кейинчалик анъанавий ижрочилик факултетининг мақом бўлимида ўқиётганида Шавкат Мирзаев, Машраб Эрматов, Муножот Йўлчиева, Рифатулла Қосимов, Шомаҳмуд Шораҳимов каби устозлардан мумтоз қўшиқларни маромига етказиб куйлашнинг сир-асрорларини ўрганди. Ўрганганлари зое кетгани йўқ, бир вақтлар халқ лапарлари, мумтоз ашулаларни шунчаки айтиб юрган Дилфуза энди профессионал хонанда сифатида қўшиққа юрагини қўшиб куйлашни ўрганди. Ижод машаққатларидан чўчимай, тинимсиз изланган одамгагина толе ёр бўлишини тушуниб етди. Кўпгина мумтоз ва халқ ашулаларини, жумладан, "Бозургоний", "Фарғона тонг отгунча", "Тановар" каби қўшиқларни мухлислар қалбига кириб борадиган қилиб айтишга муваффақ бўлди.

— **Нима учун эстрада йўналишига ўтиб кетдингиз?** — *сўраймиз Дилфузадан.* — **Ёки сиз, аксарият хонандаларга ўхшаб, эстрадада тезроқ машҳур бўлиш мумкин, деб ўйлайсизми?**

— Эстрадага буткул ўтиб кетганим йўқ. Концерт дастурларимда ҳам, тўйларда ҳам мумтоз қўшиқларни ижро этаман. Репертуаримни шундай қўшиқлар билан тўлдириб боришга ҳаракат қиламан, халқона қўшиқлар ва лапарлар жону дилим. Машҳурликка келсак, бир томондан, ҳақиқатан ҳам эстрада йўналишида тезроқ танилиш, мухлислар орттириш имконияти катта. Бу йўналиш бугун аксарият тингловчиларга, ёшларга кўпроқ ёқади. Мен ҳар бир хонанданинг истаган ёшдаги кишилар орасида мухлиси бўлишини маъқул кўраман. Шунинг учун мумтоз ашулалардан узилмаган ҳолда, замонавий эстрада жанрида ҳам яхши қўшиқлар яратишни ният қилганман. Буни қанчалик уддалаётганим, албатта, мухлисларга ҳавола.

Бизнингча, Дилфуза бугун эстрадада ўз ўрнини топишга муваффақ бўлди. "Бошимга бо-лишлар ботди", "Кўрмагунча", "Гўзал" каби қўшиқлари билан кўплаб мухлислар орттирди. "Халқлар дўстлиги" саройида "Бедорларга беринг дунёни" ва "Вафодорингман" номлари билан концертлар берди. Меҳнатлари давлатимиз томонидан муносиб баҳоланиб, ўтган йили у "Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист" унвонига сазовор бўлди. Бу мукофот хонандани янги изланишларга ундади.

— Қўшиқда ҳар бир сўз жаранглаб туриши керак, — *дейди Дилфуза.* — Шунинг учун матн танлашга жиддий аҳамият бераман. Кўпроқ Маҳмуд Тоир, Хуршид Даврон, Ҳайдар Яҳё, Моҳиниса Камолова шеърлари билан қўшиқлар куйлайман. Яшириб нима қилдим, репертуаримдаги қўшиқларда саёз, шошилинч ёзилган матнлар ҳам учрайди. Ахир, ижодда мутлоқ мукаммалликка эришиш мушкул-да. Муҳими, ҳақиқий халқона, кишиларга завқ бағишлайдиган хонишларим кўпроқ бўлиши йўлида изланаман.

— **Дилфузахон, бугун қўшиқ оламида ўз ўрнини топишга интилаётганлар шу қадар кўпки, баъзан уларни бир-биридан ажратиб улгуролмай қоласиз. Лекин ораларида ўзбек миллий эстрадасининг шаклланишига ҳисса қўшаётганлари ҳам оз эмас. Сиз бу жараён ҳақида қандай фикрдасиз?**

— Қандай соҳада бўлмасин, меҳнат қилганларга, машаққатли меҳнати билан ном қозонганларга тан бераман. Айниқса, ўзимизнинг соҳада ўз кучи, истеъдоди билан юзага чиқаётганларни кўрсам, яйраб кетаман. Масалан, Юлдуз Усмонованинг меҳнаткашлигига қойил қоламан, Озодбек Назарбеков, Феруза Жуманиёзова, Гулсанам Мамазоитова, Мансурхон Нурматов каби истеъдодли ҳамкасбларим ижодидан қувонаман.

Афсуски, бугун айнан шундай меҳнаткаш хонандалар камайиб кетган. Очиғи, ўзим ҳам бу имкониятдан маҳрумман. Ёш болам борлиги учун бироз ўралашиб қоляпман. Лекин бу вақтинчалик ҳолат деб ўйлайман.

— **Баъзи хонандалар турмуш қурсам ижодим тўхтаб қолади, деб кўпинча оилали бўлишни кечиктиришади. Сиз аллақачон турмушга чиқиб, катта фарзандингиз 11 ёш бўлган. Шунга қарамай, санъат йўлингиз бир текисда давом этяпти...**

— Бу масалада аниқ бир нарса дейиш мушкул. Чунки турмушга чиқмаса ҳам машҳур бўлолмаганлар оз эмас. Ҳаммаси одамнинг ўзига боғлиқ. Қаловини топсанг қор ҳам ёнади, дейишади-ку. Мен 23 ёшимда турмуш қурганман. Албатта, қийинчиликлар бўлган, ҳозир ҳам бор. Кимда бўлмайди дейсиз! Турмуш ўртоғим ёрдам бердилар, ўзим ҳаракат қилдим. Баҳонада вақтимни тўғри сарфлашни ўргандим. Оллоҳнинг ўзи қўллаб-қувватлаб турдими, билмадим, ижодим ҳам тўхтамади, оилам ҳам зарар кўрмади. Ўтган йиллар давомида шуни яхши тушуниб етдимки, одам яхшисига ҳам, ёмонига ҳам шукур қилиб яшаши керак экан.

— **Кейинги вақтларда клиплар санъаткорнинг кийим-кечагини, буюмлари, уй-жойини кўз-кўз қилиш воситасига айланиб қоляпти, назаримда...**

— Клип қилишдан мақсад — қўшиқни бойитиш, деб ўйлайман. Шундай клиплар ишлаш кераккки, мухлис уларни томоша қилиш баробарида қўшиқнинг ҳар сатрини дилига жо қилсин. Агар клип либослару матоҳлар намойишидан нарига ўтмаса, унда томошабин учун қўшиқнинг қиймати қолмайди, диққат-эътибор экрандаги ҳашамга қараб кетади.

— **Ҳозир хонандаларнинг турлı хил шоуларда, концерт ва кўрсатувларда қатнашиши урф бўлиб қолди. Мавлуда Асалхўжаеванинг "Сўнмас орзулар" дастурида қатнашганингизни айтмаганда, бундай тадбирларда кўринмайсиз?**

— Шоуларни кузатаётган бўлсангиз, уларда дабдабали хонадонлар, алламбало жиҳозлар, машиналар, хуллас, асосан моддий бойлик намойиш этилади. Менинг эса, ўзим, турмуш ўртоғим, икки фарзандим, хонадонимдан бошқа ортиқча нарсам йўқ. Лекин мен бундан афсусланмайман. Чунки ҳар қандай исрофгарчиликнинг, ортиқча ҳашамдорликнинг савол-жавоби бор. Агар менинг кўз-кўз қиладиган бойликларим бўлганида, аввало, болалар уйларига, камхарж оилаларга берган бўлардим. Зеро, билиб туриб қилган ва қилаётган гуноҳларингиз энг катта, кечириб бўлмас гуноҳ экан.

Г.УМАРОВА
суҳбатлашди.

ҚЎШИҚНИ СЕВАСИЗМИ, ҚЎШИҚЧИНИМИ?

Куюнчак газетхон мактуби

Дугонам эстрада юлдузларидан бирини севиб қолди. Юрса ҳам, турса ҳам фақат у ҳақда ўйлайди. Қаердандир уй телефонини топиб, тез-тез қўнғироқ қиладиган, у яшайдиган уй атрофида тентирайдиган одат чиқарди. Концертларида гул тутишни канда қилмайди. Бироқ ҳаммаси беэътибор қолади.

Гоҳида дугонамнинг қовоғидан қор ёғиб қолади — қўнғироқ қилавергани учун дакки эшитибди. "Мухлисларга шунақа муомала қиладими? Ахир биз-ку уни кўкларга кўтарадиган", дейди қизишиб.

Бирор эстрада хонандасини бугун олқишлаб, шовқин-сурон соладиган, эртаю кеч уйи ёнида бемақсад тентирайдиган, балки эртага унутиб юборадиган мухлислар кимга керак, дея ўйланиб қоламан. Мухлис севишини очиқ-ошкор айтиши, хонанданинг асабларини қақшатиб, телефон рақамини ҳафта сайин алмаштиришга мажбур қилиши керакми? Бундан ташқари, мухлис деганлари ашулани ёқтирадими ё ашулачини севадими? Агар қўшиқни севса, хонандани ҳол-жонига қўймаслик қайси одобга тўғри келади?

Бир куни ойимнинг дугонаси меҳмон бўлиб келди. Иккови чой устида ёшлик хотираларини ёдга олишди. Кириб-чиқиб юрганимда уларнинг гапи беихтиёр қулоғимга чалинди.

— Нимасини айтай, ёшим ҳам бир жойга етди, — куюниб гапирарди меҳмон хола. — Ўйланиб қоламан, ёлғизлигимга ким айбдор? Ахир мен ҳам бахтли бўлишим мумкин эди-ку? Кексайганингда олдингда фарзандларинг бўлса, иссиқ-совуғингдан хабар олишса... Мана, сен таваккал қилиб, яхши қилдинг. Ўзингни танимайдиган артистни севиб, умр ўтказганинг йўқ.

— Ўзинг ҳам ўшанда девона эдингда. Гапга қулоқ солмадинг. Сенга оғиз солганларнинг бирортасини ҳам ўша артистингга ўхшатганинг йўқ, — дашном берди ойим. — Қўшиқни ёқтириш ижрочисини севиш дегани эмас-ку. Ёшлигингда ана шу қўшиқ уйғотган туйғуларни хонандага бўлган муҳаббат деб ўйладинг. Ўша ашулачинг ҳозир савдогар бўлиб кетган деб эшитганман, бирор ашуласини ҳам эслолмайман. Қара, мумтоз қўшиқ яратганлар ҳали-ҳануз эъзозда. Халқ дилига яқин қўшиқлар ўлмайди. "Чаман ичра"ни ҳар тинглаганимизда уни қайта кашф этмасмидик, "Индамади"ни-чи? Сен-ку пинҳона севдинг, ҳаётда ҳам унга ўхшайдиган одамни изладинг. Ҳозиргилар эса севгиларини дастурхон қилишади. Қулоқ тутсанг, улар берилиб тинглаётган ашулаларнинг маза-матраси йўқ. Шу "санъат асарлари"ни ўн йилдан кейин ҳам мухлислар олқиш билан кутиб олишига ишонмайсан. Икки ўртада ёшларнинг савияси ҳаминқадар бўлиб қолмоқда.

Шу куни ойим билан меҳмон холанинг суҳбати қандай якунланганини билмадим. Аммо мухлис бўла олиш ҳам маданиятнинг бир қисми эканини англадим. Менимча, ҳақиқий мухлислик қўшиқни юракдан ҳис этиш, санъат асари дея эъзозлашда. Чинакам қўшиқ эса йиллар ўтиб кексайганингда ҳам ўз қимматини йўқотмай, сени ёшликка чорлаб туради.

Гавҳар АЛИОХУНОВА,
Ҳ.Ҳ.Ниёзий номидаги республика мусиқа коллежи талабаси

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Бухоро вилоят Садриддин Айний номидаги мусиқали драма ва комедия театрида ёзувчи Музаффар Турсуновнинг "Ризқ берса-ю, тиш бермаса" номли комедияси театрнинг бош режиссёри Убайдулло Баҳоев томонидан саҳналаштирилмоқда. Саҳнани рассом Қудрат Тошев безаган. Инсонларни меҳр-оқибатли бўлишга чақирувчи бу спектаклда бош ролларни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Раъно Ҳошимова, Ғанижон Шукуров, артистлардан Салоҳиддин Атоев, Туроб Жумаев, Рўзигул Қандова, Жамила Шодмонова ижро этмоқдалар.

* * *

Маннон Уйғур номидаги Сурхондарё вилоят мусиқали драма театри жамоаси Н.Бобоев асари асосида саҳналаштирилган "Қўнғироқлар садоси" номли спектаклни Ангор, Музработ туманидаги ўрта умумтаълим мактабларида, педагогика, иқтисодиёт касб-ҳунар коллежларида намойиш этди.

М.КАРИМОВА

ТЕЛЕВИЗОРИНГИЗ БИТТАМИ?

Газетада ишлаганим учун қўшнимиз Соли Маматга ҳурматим баланд. Ҳар куни эрта тонгда, ҳали хўроз қичқирмай туриб ўғлини газета дўконига чиқариб юборади.

— Ҳар куни нечта газета олади? — деб қизиқиб сўрайман дўкончи Мастура опадан.

— Сизга ёлғон, менга чин, ўнта, — дейди хола оғзидан бол томиб. — Маҳалламизда Соли акага ўхшаш газетхон яна беш-олтита бўлганида эди, менга кўп яхши бўларди-да.

Режани бажариб, мукофот олиб маза қилиб ишлаб юрардим. Газета ортиб қолмасди.

— Ие, газеталарнинг ҳаммасини сотолмайсизми? — ҳайрон бўлиб сўрайман.

— Болам, ҳозир одамлар газета ўқимай қўйишган. Сигарет, арoқ олишади. Лекин газета олишмайди.

Бу гапларни эшитиб кўнглим бироз хижил бўлди. Қизиқроқ хабар топай деб у ёққа югуриб, бу ёққа югуриб, газетага материал тайёрлайман. Нима учун, ким учун? Одамлар ўқишсин, янгиликлардан хабардор бўлсин деб-да.

Ҳажвия

Пайшанба куни маҳаллада ош бор эди. Бирга чиқамиз деб қўшнимиз уйининг қўнғироғини босдим. Эрта тонг, атроф энди ёришиб келаяпти. Соли аканинг ўғли эшикни очиб ичкарига таклиф қилди. Кирсам, Соли ака кўзида кўзойнак, қўлида қизил қалам, олдида бир даста газета, мутолаа қилиб ўтирибди. Салом-аликдан кейин:

— Эрталабдан газетхонлик қиляпсиз экан-да, — дедим.

— Қариганда буям бир эрмак, — деди қўшним кўзойнагини қўлига олиб.

— Ҳамма сизга ўхшаб қариса қанийди, Соли ака!

— Раҳмат, қўшни, раҳмат, — деди Соли ака кўзимга тик қараб. — Биласиз, бешта ўғлим, бешта қизим бор. Худога шукур, ҳаммасидан қутилганман. Ўғилларим уйланган, қизларимни турмушга чиқарганман. Улар оила қуришмасдан олдин битта газета олардим. Ҳозир ўнта оляпман. Нега десангиз, худога шукур, ҳаммасида иккита-учтадан телевизор бор. Ўғли футбол кўрса, қизи сериал томоша қилади. Теледастур етишмайди. Шунга...

Соли аканинг олдида турган газеталарга кўз ташлайман: тепасига қизил қалам билан "Самад", "Аҳмад", "Садир", "Вали", "Али" деб ёзиб қўйилган. Нима деяримни билмай:

— Бундан кейин менга ҳам битта газета қўшиб олсангиз, шуни илтимос қилмоқчи эдим, — дедим.

— Уйда телевизор биттами? — ҳайрон бўлиб сўради Соли ака.

— Иккита, — дедим.

— Унда сизга иккита газета оламиз. Пулини олдиндан тўласангиз бўлди, — деди қўшним кўзойнагини тўғрилар экан.

Шавкат МУЗАФФАР чизган суратлар.

Сирожиддин САЙЙИД

ОДАМ — ТЕЛЕФОН

Ҳазил никобидаги жиддия

Биқинда — бир телефон,
Бўйнингда — бир телефон.
Бир телефон — киссангда,
Қўйнингда — бир телефон.

Қўлингда — қул телефон,
Ўйингда — пул телефон.
Сенга ҳамдамдир — кезсанг
Саҳрою чўл — телефон.

Қизингда — бир телефон,
Ўзингда — сир телефон.
Уйда неча жонинг бор —
Шунча телефонинг бор.

Қўймайди хушторларинг,
Дилбару дилдорларинг.
Баданларинг зириллар,
Телефонинг ириллар.

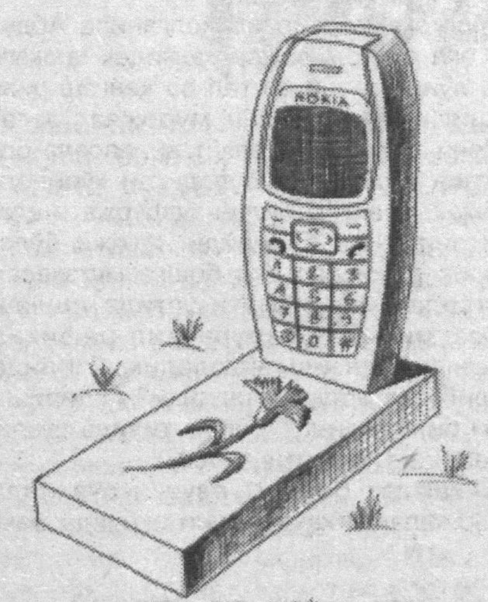

Камалакни кўрмайсан,
Капалакни кўрмайсан.
Тўхтаб туриб, майсага
Боқдингми бир лаҳзага?

Бир кун ўтсанг, эй одам,
Сенга ким тутар мотам?
Жанозангга нолонлар
Тўпланар телефонлар.
Зирқирайди биқининг —
Буйракдаги тошингми?
Телефонлар охири
Едилар-ку бошингни.
Маъракангда жам бўлиб
Ейдилар ҳам ошингни.

Кейин дўсту ёрларинг
Йиғлаб бардош, сабрингга,
Мармартош телефонни
Ўрнатишар қабрингга.

Дунё—кенг...

ҚУТБ АТЛАНТИДАСИ

(Давоми. Боши ўтган сонларда.)

Газетамизнинг ўтган сонида "АиФ"да эълон қилинаётган Шимолий Қутб тадқиқотчиси В.Дёмин суҳбатининг давомини эълон қилган эдик. Унда олим Арктикадаги сирли ҳодиса — оролларнинг ўз-ўзидан йўқолиб қолиши ҳақида сўз юритганди. Ушбу ҳодиса, унинг фикрича, бир замонлар қутб ҳудудида қадим цивилизация жойлашган материк бўлган, деган тахминга бир далилдир.

Қуйида ўша суҳбатнинг давомини ўқийсиз.

— Арктикадаги оролларнинг йўқолиб қолишига сабаб шуки, уларнинг аксарияти абадий музликлар билан қопланган. Тўлқинлар муз соҳилларини ювади ва ороллар кичрайиб, аста-секин бутунлай йўқолади.

— Бу фикр қисман тўғри. Кейинчалик йўқолиб кетган ерларда тадқиқотчилар нафақат музликларни, балки қояларни ҳам кўришган. Машҳур америкалик қутб тадқиқотчиси Р.Бэрд самолётдан сўнгсиз музликлар орасида тасодифан воҳани — тоғлар, кўллар ва мамонтларни эслатадиган баҳайбат ҳайвонларни кўрганини айтган.

— Бу беихтиёр Обручевнинг "Санников Ери" фантастик романини ёдга солади.

— Узоқ ўтмиш ҳақидаги маълумотлар коинотнинг энерго-информацион майдонида сақланади. Бу майдон одам ва ҳайвоннинг нерв системаси билан ўзаро алоқага киришиб, ўтган асрлар ва мингйилликлар нарисида йиғилган информация каналларини очади. Ернинг айрим биофаол ҳудудларида шундай имкониятларни кузатиш мумкин. Шимол шундай ҳудудлардан.

— Арктикада оролларнинг сирли тарзда ғойиб бўлишидан бошқа яна қандай ғаройиб ҳодисалар кузатилган?

— Шарқий Сибир денгизи ҳудудида кам ўрганилган жой бор. Унинг майдони Европадаги бир неча давлат майдонига тенг. Афтидан, океан тубига ғарқ бўлган Қутб Атлантидасининг шарқий қисми шу жойда бўлган. Сирли томони шундаки, ҳаёт нишонасидан асар ҳам бўлмаган Қутбнинг қадам етмас бу томонларига доимо улкан қушлар галаси учишган. (Дарвоқе, бу факт "Санников Ери" романида ҳам тилга олинган.) Бу ҳудудгача фақат 1941 йили етиб боришга эришилган. И.Черевичний раҳбарлигидаги ҳаво экспедицияси бу жойга туширилган. Тадқиқотчилар тириклик нишонаси бўлмаган бу жойда ҳайвон изини кўриб ҳайратга тушишади. Қуруқликдан минг километр узоқликда ҳайвон изи қандай пайдо бўлгани номаълум.

Умуман, Арктика тадқиқотига оид кўплаб ёзма манбалар билан танишганда сир-синоатларнинг беқиёслигидан ҳайратга тушиш мумкин. Масалан, 1764 йили сержант С.Андреев бошчилигидаги экспедиция Шарқий Сибир денгизи музликлари устидан итларга қўшилган чанада Шимолга боришади. Экспедиция аъзолари одам қадами етмаган бир оролда фавқулодда одамникига ўхшаш изларни кўриб қолишади ва ваҳимага тушиб, ортига қайтишади...

— Эҳтимол, бу "Қор одам"нинг изи бўлгандир?

— Шимолда яшайдиган маҳаллий аҳоли "Қор одам" билан учрашганларини кўп гапиришган. Бироқ у билан мулоқотга киришиш таъқиқланган. Шунингдек, маҳаллий туб жой аҳолисининг "ер остида яшовчи" қадимги халқ ҳақидаги ривоятлари ҳам маълум. Уларда айтилишича, бу халқ табиий офат хавфи остида яшашга мажбур бўлган ва гўё ҳозирги кунгача шу зайлда — ер остида яшаб келармиш.

(Давоми бор.)

ЎЗИМНИНГ ШОИРГИНАМ

Митти томоша

ҚИЗ: — Гапингизга умуман ишонмайман, сиз мени севмайсиз...

ОРТИҚ: — Қўйсангиз-чи, бу гапни қаердан олдингиз?

ҚИЗ: — Севган одам ҳеч бўлмаса гул совға қилади, менга бағишлаб шеър ёзади. Сиз бўлсангиз ҳали бирор марта гул совға қилганингиз йўқ, шеър у ёқда турсин.

ОРТИҚ: — Гул совға қилмаганим рост. Аммо шеър ёзганман. Ўқиб берайми?

ҚИЗ: — Қулоғим сизда.

ОРТИҚ: — **Сочимдан торт, қулоғим чўз,**
Муштла майли юзимга.
Қўлларингни бигиз қилиб,
Тиқиб олгин кўзимга.

Башарамга қум соч майли,
Кесак отгин, тош отгин.
Агар олма тополмасанг,
Картошка от, мош отгин.

Бир кам бўлиб юрмайин мен,
Сенсиз тўқсон тўққиздай.
Белгинамга арқон боғлаб,
Судраб юргин ҳўкиздай.

Қурбон қилай сен учун мен
Молу мулким, бор пулим.
Чидайман-да ҳаммасига,
Ўзингдирсан севгилим.

ҚИЗ: — Қойил, туппа-тузук шоир экансиз-ку.

ОРТИҚ: — Э, нима деяпсиз, менинг олдимда унча-мунча шоир ип эшолмай қолади.

ҚИЗ: — Ўзимнинг шоиргинам!

Абдураззоқ ОБРЎЙ

ЯНГИ РАҲБАР КЕЛГАНДА...

Маслаҳат

— Сен бола "Ҳунар — бир, пардоз — қирқ"лигини билмайсан-да. Шунинг учун косанг оқармайди, пешонангни шўрлатиб юраверасан. Гап эшитганинг эшитган. Буёқда биз, сендан олдин қирқта кўйлакни йиртиб қўйган аканг турибди, кўзинг қаёқда? Биздан маслаҳат олсанг, кам бўлмайсан, ука, ошиғинг — олчи, юмушинг — йўлчи, ишинг доимо беш бўлади. Мана, битта мисол.

Ишхонага янги раҳбар келдими, шай бўлиб, фикрингни жамлаб тур. Эрта-индин ҳаммани йиғиб, мажлис ўтказадими, ўтказади. Мажлис бўлгандан кейин, бошлиқ узундан-узоқ маъруза қиладими, қилади. Маърузадан кейин кимдир сўзга чиқиб, бошлиқнинг доно фикрларини қўллаши керакми, керак! Ана ўшанда, аммамнинг бузоғидай лаллайиб ўтирмай, қўлингни баланд кўтаргин-да, биринчи бўлиб сўзга чиқ. "Ҳаммамиз учун ҳурматли ва муҳтарам устоз, деб бошла гапни. — Бугунги ажойиб, сермаъно маърузангизни мириқиб тингладик, қойил қовордик, очиғи, бунақасини умримда эшитмаганман. Кўнгилдаги гапларни айтдингиз. Бизга асли сиз керак эдингиз. Сиз бизга раҳнамо экансиз, доно раҳбарлигингизда эртадан бошлаб янги, оламшумул ютуқларни қўлга киритишимизга шубҳа йўқ..."

Шу жойга келганда, атрофингга бир қараб ол. Хизматдошларинг бошларини ликиллатиб, гапларингни маъқуллаётган бўлишса, аввалги раҳбарнинг устидан мағзава тўкишни бошла. Ишни расво қилган ким — ўша, режани барбод қилган ким — ўша, атрофига таниш-билишларни йиққан ким — ўша...

Ҳа айтгандай, раҳбар ўзингдан ўттиз ёш кичик бўлса ҳам, "Ака" дегин. Ҳар "Ака" деганингда тилингдан бол томсин! Ҳеч нарса йўқотмайсан, балки кўп нарсани қўлга киритасан: бошқалар ийиғи чиқиб ишлайди, сен эса тарал-ла-бедод қилиб юраверасан, хоҳласанг ишга келасан, хоҳламасанг йўқ. Бирон киши мушугингни пишт демайди. Чунки яна йиғилиш ўтказса, биринчи бўлиб сўзга чиқишингни, раҳбарнинг жамики ташаббусларини қўллаб-қувватлашингни билишади-да. Шундоқ қилсанг, раҳбар сенга ўз одамидек ишонади.

Яна бир гап, баъзан ўзингнинг ўлда-жўлда ишларинг билан банд бўлиб, ишхонада бир-икки кун кўринмай қолганингда, ходимларга раҳбарнинг жиддий бир топшириғи билан юрганингни шипшиб қўй. Қани, бирортаси сенга бошқача қараб кўрсинчи...

Хуллас, укахон, бу дунёда кимдан маслаҳат олишни билиш керак. Мана биз, теп-текис жойда адашиб, юрибмиз бир чеккада...

Ҳотам УМУРОВ

КУЛГИ ҲАҚИДА КИМ ҚАНДАЙ КУЙЛАЙДИ?

Пародия оҳангида

Ғуломжон ЁҚУБОВ:

Келди кулгу, яйрар чоғинг,
иншаоллоҳ, иншаоллоҳ,
Гул очмоқда "Кулги-боғ"инг,
иншаоллоҳ, иншаоллоҳ,
Халқимиз хўп кулгипарвар,
иншаоллоҳ, иншаоллоҳ,
Омон бўлсин "Кулги тоғ"инг,
иншаоллоҳ, иншаоллоҳ,

Юлдуз УСМОНОВА:

Баланд шохда Кулги кулмай турган экан,
Кейин билсам шайтон йўлдан урган экан.
Ҳасратлари олам-олам, дод солгудай,
Эҳ бечора, кулмаслардан куйган экан.

Мен Кулгуни чорлаб дедим: куйинма кўп,
Севгум сени, севгин мени, юзимдан ўп,
Лабимдан ўп, жағимдан ўп, кўзимдан ўп.
Кулги мени ардоқлади, ўпди чўлп-чўлп!

Азиза НИЁЗМЕТОВА:

Новвот қўшиб чой бераман, кулсангиз,
Юрагимдан жой бераман, кулсангиз.
Кўп қисинманг, қовоқ ўйманг оғажон,
Сув қўшмасдан май бераман, кулсангиз.

Илҳом ФАРМОНОВ:

Кулги, кулги сенинг ёнингда
Бирдам кўрмоқчийдим ўзимни,
Келмай туриб бедаво уйқу
Дарагинг айт, қайдасан Кулги?

Дилхушлигим, дилафгорим,
Ёнингга учай, Кулги,
Агар ишқимни рад этсанг,
Қайларга қочай, Кулги?

Шерали ЖЎРАЕВ:

Булбулнинг тилини гул билса бўлди,
Дилкашлар дилини дил билса бўлди.
Кўплар кулмайди деб куйинма, Кулги —
Қўй, майли, қадрингни эл билса бўлди.

Гулсанам МАМАЗОИТОВА:

Оқ қўйлагим бор дейсиз, ажаб-ажаб,
Нега кийиб юрмайсиз, ажаб-ажаб.
Уйга меҳмон келганда, ажаб-ажаб
Нега кулиб турмайсиз, ажаб-ажаб...

Ғиёс БОЙТОЕВ:

Тегирмоннинг чархпалаги
айланди-ё айланди,
Кулгиларга кўнглимо
шайланди-ё шайланди.
Шўх кулгилар шўх қизлардай
олов экан, қув экан,
Оҳ уларга яна хаёл
бойланди-ё бойланди!

Тўлан ТАБАССУМ

Ғазетхон илҳоми

ЁР-ЁР

Сўлим-сўлим сой бўйидан
Сулув учди, ёр-ёр,
Учиб бориб бегонани
Кучди-кучди, ёр-ёр.

Учиб кетган сулувгинам
Яхши бор-ей, ёр-ёр,
Кўзимда ёш, аммо йиғлаш
Менга ор-ей, ёр-ёр.

Учиб кетдинг, юрагингга
Тафт бўлмадим, ёр-ёр,
Сочларингни сийпалаган
Кафт бўлмадим, ёр-ёр.

Куйдим, ёндим, айтолмадим
Севганимни, ёр-ёр,
Ўз ёнимда улғайтирдим
Ул ғанимни, ёр-ёр.

Учган фаслинг ё ёзмиди,
Ё кузмиди, ёр-ёр,
Юраккинанг мен ошиққа
Муз-музмиди, ёр-ёр.

Оққушгинам, суйган гулим,
Омон бўлгин, ёр-ёр,
Энди менмас, ўшал ёринг
Томон бўлгин, ёр-ёр.

Фарҳоджон ЧЎТБОЕВ,
Оққўрғон қишлоғи.

ЁҚИМЛИ ИШТАҲА!

Ушбу венгерча бошқотирмада ўзбек миллий таомларининг номлари яширинган. Сеҳрли чизиқчалар ёрдамида уларни аниқлашга уриниб кўринг-чи!

С	У	Ч	У	Ч	В	М	А	А	М	П	А	Х	А	С	И
М	М	А	А	Л	А	А	Л	М	Л	Қ	Л	А	А	М	Л
А	Н	Л	Х	И	Р	А	А	И	Ў	О	О	Л	С	Т	А
И	Т	А	К	М	М	Р	Д	Д	Д	В	В	В	А	Т	В
И	М	Ш	О	М	О	Ў	О	Д	Р	У	Ш	О	К	А	А
Н	И	К	Н	О	Ш	Х	Қ	Т	И	У	С	К	У	Л	А
О	Ч	И	Р	Р	Р	М	О	О	Ш	К	Қ	А	Б	Л	В
Х	О	М	Н	И	А	А	Қ	К	О	А	О	К	О	О	А
О	Х	Б	Е	Ш	Б	В	У	Ч	И	З	З	Н	Б	Х	Й
Р	А	Ш	И	Ш	Ў	Р	Р	А	К	■	О	О	Р	А	Т
У	Н	О	Ш	И	Р	Г	У	Р	Т	А	Н	М	Ғ	А	Л
Қ	А	Т	Л	А	М	А	Б	О	Б	А	К	Ю	П	Қ	А

Тузувчи: Файзулла АБДУЛЛАЕВ

ЭЪЛОН

Шу йил 27 феврал, соат 14.00да Ўзбек Миллий академик драма театри саҳнасида М.Тошмуҳамедов номидаги Қашқадарё вилояти мусиқали драма театрининг Тошкент шаҳридаги гастроллари доирасида Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ шоири Эркин Воҳидов достони асосида саҳналаштирилган "Руҳлар исёни" спектакли намойиш этилади.

Спектаклга марҳамат!

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, «Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси, Ўзбек Миллий академик драма театри, Ўзбекистон халқ артисти

Ҳожиакбар НУРМАТОВнинг

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари, дўст-қадрдонларига чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси

Фармон ХУДОЙБЕРДИЕВнинг

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари, дўсту биродарларига чуқур ҳамдардлик билдиради.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 133-49-93 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 136-58-55
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 136-58-55

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Таҳририятга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи — Носиржон ЖЎРАЕВ
Саҳифаловчи — Байрамали МУҚИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.20.

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. А — 4589. Буюртма Г — 145. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН